د افغانستان اسلامي جمهوریت
لوړو زده کړو وزارت
د پکتیا پوهنتون
د ښوونې او روزنې پوهنځې
د پښتو ادبیاتو څانګه
دریم ټولګي اول سمستر لکچر نوټ

د خوشحال خان خټک ژوند او د وسله والې مبارزې انځور

Ketabton.com

ترتیب کوونکی استاد: رحمت الله
تدریسي استاد: انعام الله "درویش"

کال:...(۱۳۹۲ هـ ش)

Upload by: Sharifullah "Arman"

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشحال خان (۱۰۲۲ - ۱۱۰۰) هـ ق

مخکې له دې نه چې په خوشحال بابا باندې وغږېږو ښه به داوي چې دهغه دژوند اونسب په باب رڼا واچوو .

خوشحال خټک په دستارنامه کې خپل نسب ترخټک پورې رسولی.
خپله کورنۍ اونسب یې داسې ښودلی دی : (۰۰۰۰ ابتداء به یې دخپله نمسیه کوم چې افضل خان داشرف خان ، اشرف خان دخوشحال ، خوشحال دشهباز خان ، شهباز خان دیحیی خان دملک اکوړي ، ملک اکوړی دچنجو چنجو دتومن ، تومن دحسن ، حسن دشیخ علي ، شیخ علي دهوتي ،هوتي دبټي ، بټي دلقمان ،لقمان دبرهان ،برهان درې زویه : لقمان چې خټک یادیږي .سلیمان چې افریدی دی . اتمان چې اتماخیل دی).

خوشحال بابا چې کومه شجره دخپلې کورنۍ په باب پورته راوړې ده اوبیا یې ترخټک او ورپسې کرلاڼي پورې رسولې چې داشجرې رسېدلې ده ، دپښتو دانسابو اوتاریخ په کتابونوکې هم له ځینو جزیې توپیرونو سره همداسې ده ، دغه شجره دهیڅ شبهې وړ نه ده خوبیا دخټک اوکرلاڼي پورې چې دا شجرې رسېدلې دي د شک وړ دي . ځکه دغه نومونه اوقومو ډېر لرغوني اوزاړه دي همدارنګه لوی خان په خپله یوه قصیده کې خپله کورنۍ داسې ښودلېده .

زه خوشحال دشهباز خان یم — چې تورزن یم کان په کان
شهباز خان دیحیی خان ؤ — چې بل نه ؤ هسې ځوان
یحیی خان داکوړي ؤ — چې په توره شو سلطان

(c) ketabton.com: The Digital Library

داکبر بــــــادشاه په دور   شو دخپل ولــس تر خان

دپورته قصـیدې د راوړلو څخه زمونږ ه دخان دکورنۍ حال اونسب معلومول مراد ؤ، اوس به لږ دمخه ولاړ شـو اودملک اکوړي څخه به یې راونیسو .

په پورته پیژند نه کې ذکر شـول چې ملک اکوړی د درویش عرف چنجو زوی لومړنی خټک ؤ چې شهرت یې وموند ، اودلوی خدای (ج) د ورکړي استعداد اوقابلیت له امله یې دجلاالدین اکبر توجه ځانته راواړوله دی اصلاً (تری) خټک ؤ .

د خوشحال خان زوکړه :

تردې ځایه خومو دخوشحال خان بابا په شجره اونسب یو څه رڼا واچوله ، خو اوس راځو دخوشحال بابا زوکړې اوپیدا ایښت ته .

خان په خپله قصـیده راشـه واوره داسـتان کې دخپلې زوکړې کال داسـې ښودلی دی :

دهجرت زر دویشت سن ؤ   چې زه راغلم په جها ن

همدرانګه دتاریخ مرصـع په (۲۵۸) مخ کې یې دزوکړې تاریخ په دري ژبه داسې راغلی دی :

تاریخ خوشحال خان خټک دربیع الثاني   امـــد چون درین کهنه رباط

خاني حـــق اګـر دانا و مـــــرد را   تاریخش ګشت (خیرعالمیاني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته (خیرعالمیاني) کلمه د ده دزوکړې ماده ده چې دبجد په حساب د (۱۰۲۲) سره سمون خوري .

خوشحال خان په (۱۰۲۲ هـ ق) کال دربیع الثاني په میاشت کې زیږېدلی دی. داچې دربیع الثاني په کومه ورځ پیداشوی دی (جوت معلومات نه شته . په توابعو پورې مربوط دکربوغې اوسیدونکی ؤ دځینو وړو مسائلو په رامنځته کیدو کې دخپلو خپلوانو څخه خفه اوله هغه ځایه (خوړې) ته راغی . اوله خپل ټولي سره به دسونیالې په دره کې چپاوونوبوخت ؤ . اوله خپل ټولي سره به دسونیالې په ګوپال داس دتاریخ ضلع پشاور (۳۰۲- ۳۰۸) مخونو په حواله وایي چې : ملک اکوړی خان دکربوغي نه ؤ) بلکې دی دخوترې(دخوتره) اوسیدونکی ؤ اوله هغه ځایه یې کوچ کړی دی .

کله چې په (۱۹۸۹) هـ ق کال جلال الدین اکبرمیرزا حکیم دتعاقب لپاره ده ته راغی . نو دلویې لارې دساتلو لپاره له سردارانو سره خبرې وکړې ، پدغه وخت کې ملک اکوړي زیات شهرت پیداکړی ؤ . نو سردارانو هم همده ته دلارې د سپارلو لپاره په اکبرپاچا زیات ټینګارکاوه .

اکبرپاچا دی راوغوښت

پرده یې زیاته مهرباني وکړه . ده هم شاهي ملازمت غوره کړه ، اودا وعده یې ورسره وکړه چې دی اوقبیله به یې دپاچا وفادار اوخدمتګار وي . پاچا له خیراباد ه تر نوښاره پورې ځمکه ملک اکوړي ته په جاګیرکې ورکړه په لاره یې دڅارویو دتګ راتګ دمحصول اخیستو اختیار هم ورکړه اودشاهي سرک ساتنه یې هم ده ه وسپارله . خوباید ووایو چې د(۱۰۲۲ هـ ق) کال د ربیع الثاني میاشت چې د(۱۲۱۳ م) کال د می دمیاشتې دیویشتمې سره سمون خورې زوکړی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وخت کې دهندي مغلي واکمنۍ یا امپراتورۍ واکې دجلال الدین اکبر دزوی نورالدین دکورنۍ دجاګیردارۍ کابو درې دیرش کاله تیر ؤ.

شهباز خان د ده دزوکړې په کال د دوه ویشتو کالو ځوان ؤ سرای اکوړه د دوی د سردارۍ مرکز ؤ چې په همدغه سرای کې خوشحال بابا دنیا سترګې غړولې دي.

د خوشحال خان خټک کورنۍ: د کوهاټ ضلع، د خټکو کور دی، یعنې د خټکو لویه برخه پر کوهاټ پرته ده، په کوهاټ کې د خټکو دوه لوی ښاخونه دي، یو یې بولاق او بل یې تری دی. د خوشحال خټك د غور نیکه نوم اکوړي و، چې په تری خټك پورې یې تړاو درلود د ملك اکوړ په وخت کې هم د خټکو لویه برخه پر کوهاټ پرته وه، خو ملکاکوړی له کوهاټه راغلی او د اټك پر خواوشا دهغې بادشاهي لارې پر غاړه اباد شو، چې د اټك څخه د نوښار پر لور پېښور ته غزېدلې ده، داسې ښکاري چې په هغه وخت کې هم د نوښار او اټك تر منځه خټك اباد و او ددې خټکو او د هغو خټکو چې له ملك اکوړي سره له کوهاټه راغلي وو، اکوړی مشر شو اکوړي د سرای په نامه د مغلو د بادشاهي سړك پر غاړه یو کلی اباد کړ، چې تر ننه پورې آباد دی او د سرای اکوړې په نامه مشهور دی.

اکبر بادشاه چې په دویم ځل دروه د کوهستاني سیمې په لور راغی نو د هغه جرنیل مان سنګهـ او نورو معتمدینو ورسره د ملك اکوړي پېژند ګلوي وکړه، مان سنګهـ بادشاه ته وویل چې دا ملك په دې سیمه کې یو با رسوخه سړی دی که بادشاه سلامت ده ته د اټك او پېښور ترمنځه د بادشاهي سړك ساتنه ورپه غاړه کړي، نو دی به دا کار په ښه شان سرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورسوي. په دې وخت کې يو سفزو به د اټک په بادشاهي لارو چپاوونه وهل او قافلې به يې لوټلې، چې پر سړک امن نه وه بادشاه ته وويل شول چې د ملک اکوړي او د هغه د قبيلې له يوسفزو سره دښمني ده په دې بنسټ د خپل ذاتي او قبايلي غرضونو د سرته رسولو لپاره به هم ملک اکوړی په اخلاص سره د سړک ساتنه کوي بادشاه ومنله او ملک اکوړي ته يې د نوښار او اټک تر منځه سيمه د جاګير په ډول ورکړه، پر دې سربېره ملک اکوړي ته په بادشاهي لار د محصول ټولولو حق هم ورکړل شو په تاريخ کې د لومړي ځل لپاره د ملک اکوړي له شهرت سره سم د خټک قبيلې نوم هم ياد شو ګڼې تر اوسه پورې دومره په نوموړکي حالت کې پرته وه، چې په بابر نامه کې د پښتنو د ټولو لويو قبيلو يادونه کړې ده خو خټک يې ورکې نه دي ياد کړي.

ملک اکوړی د درويش عرف چنجو زوی، لومړی خټک و چې شهرت يې بياموند او د خپل خدای (ج) ورکړي استعداد او قابليت له امله يې د جلال الدين اکبر توجه جلب کړه ده ته ملک اکو هم وايي:

دی ترې خټک وه او د دوست محمد کامل د خېړنو له مخې د تيري په توابعو پورې اړوند د کربوغې اوسېدونکی و، چې له خپلو خپلوانو سره د خفګان په وجه له هغه ځايه (خوړې) ته راغی او له خپل ټولي سره به د سونيالۍ په دره کې په چپاوونو مشغول وه، اما پرېشان خټک د منشي ګوپالداس د تاريخ ضلع پشاور د (۳۰۶-۳۰۸) مخونو په حواله وايي چې ملک اکوړ خان له کربوغې څخه نه و، بلکې د څوترې (څوتره) اوسېدونکی و او له هغه ځايه يې کوچ کړی دی، د ملک اکوړي دغه جاګيرداري او منصبداري د ده اولادې ته په ميراث پاتې شوه او دده په کورنۍ کې کلونه کلونه له يو نه بل ته ورسېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې ملك اکوړی له خپل زوی یوسف خان او ملګرو سره د نازو خان بولاق ختټك له لاسه ووژل شو له ده اته زامن پاتې وو، چې مشر یې یحیی خان نومېده او قبیلې یې دی د خپل مشر په توګه ومانه ده ژر د خپل پلار او ورور بدل واخیست دغه وخت د خټکو خېلونو تر منځ خپل منځي شخړې موجودې وې، ځینې خېلونه د یحیی خان په سرداری راضي نه وو.

ددغو دښمنیو او شخړو درې څلور کاله شوي وو، چې یوه ورځ یحیی خان نوښار ته روان وه، ځینو خټکو ورته لار نیولې وه دی او دده زوی عالم خان دواړه یې ووژل د یحیی خان تر وژل کېدو وروسته قبیلې شهباز خان خټك(۱۰۰۰-۱۰۵۰هـ ق) خپل مشر وټاکه شهباز خان د خپل پلار او ورور د بدل اخیستو لپاره د سینیو خټکو پر کلیو حملې وکړې، سیني خټك غروته وختل د ملك ښادي خان زوی ووژل شو د خټکو سرداري په دې توګه تر شهباز خان راورسېده.

د خوشحال خان زوکړه: خوشحال خان خټك د مغل شهنشاه نورالدین جهانګیر(۱۰۱۴-۱۰۳۷هـ) (۱۶۰۵ -۱۶۲۷ع) په زمانه کې د ۱۰۲۲هـ ق کال د دویمې خور په میاشت، چې د۱۶۱۳ع کال د مې یا جون له میاشتو سره سمون خوري، له پېښور نه ۳۵میله ختیځ لور ته په سرای اکوړه کې چې د لنډي سیند په سهیلي غاړه پروت دی د شهباز خان کره وزیږېد.

زده کړه: د خوشحال خان خټك زده کړه سیستماتیکه بڼه نلري او هم یې د زده کړې په اړه پوره څرګندونې نه دي کړي که څه هم نوموړي دخپل ژوند اکثره پېښې په نظم کړي دي او د ځان او کورنۍ په اړه یې ډېر څه په څرګند ډول راوړي دي، خو د خپلو زده کړو په اړه یې داسې څرګند څه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس کې نشته په دې اړه هېواد مل په خپل اثر (ننګیالی د زمانې) کې د ځینو څېړونکو لیکنې راوړي چې زه یې دلته اړینې بولم:
په دستار نامه کې راغلي دي : ((زموږ استاد اویس صدیق ملتاني ډېر بزرګ متبرك سړی و، د علوم ظاهري او باطني بهرور وه ...))
له دې پورته یادونې سړی دومره پوهېږي چې خوشحال خان له شاه اویس ملتاني نه زده کړه کړې وه، هغه یې استاد و . خو لکه استاد کامل چې ویلي دي: ((دانه ده ښکاره چې له هغه نه خوشحال خان کله، چېرې او څومره وخت زده کړه کړې ده)).
پرېشان ختك ویلي دي چې د ځینو خلکو دا خیال دی چې خان په ملتان کې هم درس ویلی دی، خو ځینې بیا وایي کېدای شي شاه اویس ملتاني دې په پېښور کې تدریس کاوه ځکه چې پېښور هم د دیني علومو مرکز وه.
د خوشحال خان ختك د زده کړې په باب سړی دا ویلای شي چې ده د کور په جومات او یا سیمه ییزه مدرسه کې درس ویلای دی . اما دانه ده ښکاره چې ده څومره وخت او د ژوند تر کوم کال پورې د زده کړې لړۍ جاري ساتلې ده په استادانو کې یې یوازې دشاه اویس ملتاني نوم څرګند دی نور استادان یې نه دي معلوم ....
خو کله چې سړی د خوشحال بابا ټول اثار مطالعه کړي نو ورته ښکاري چې دده خارق العاده
استعداد د زده کړې او مطالعې له لارې روزل شوی دی او د غو زده کړو یې بیا په اثارو کې خپل ځان ښکاره کړی دی، عبدالحی حبیبي د خوشحال مرغلرې د مقدمې په (۱۸مخ) کې لیکلي دي: ((خوشحال خان په کوچنیوالي کې د خپلې زمانې مروج علوم ټول ویلي وو دده له کلامه ښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکارېږي چې ده اسلامي علوم لکه : فقه، حديث، تفسير او نور عقلي او فلسفې علوم، لکه: منطق، حکمت، ادبي علمونه، د فصاحت او بلاغت اصول، لکه : معاني، بيان، عروض، قافيه او نور ټول ويلی او پرې عالم و)).

د خپل وخت له ځينو مشهورو عالمانو سره يې ناسته ولاړه هم درلوده، له هغو څخه يو هم مولانا عبد الحکيم سيالکوټي (۱۰۶۷هـ ق) مړ دی دی د جهانګير او شاه جهان په دورانونو کې د نيمې وچې له جيدو عالمانو څخه وه خوشحال خان په دستار نامه کې راوړي دي: ((عالم العلما مولانا عبدالحکيم سيالکوټی مې په خپله وپوښتېده، لکه : مسطور شول)).

واده او اولاده: خوشحال خان خټک په(۱۰۴۰هـ) کال د ۱۸کالو په عمر واده وکړ، د واده په ورځ پرې سخته تبه راغلې وه، چې په خپلې ورا پسې هم لاړ نشو. هېواد مل ليکي چې په ناوې پسې د خسر کورته نشواى تللاى، ناوې يې انا (قذيفې) راوسته دی له تبې تاوېده لوخې پوخې يې درلودې دده د خولو کولو لپاره يې مور او څو نورو ښځو برستن پرې ټينګه کړه، تر دې حده چې خان بې هوښه نه بلکې داسې فکر کېده چې مړ دې وي. ښځو شور فغان پېل کړ، مګر االله تعالی دی وساته، ساه پکې وغړېده، دولس ورځې وروسته خو له پرې راغله لړ پر حال راغی خلک يې وپېژندل او خپله ناوې يې وليده چې سرته يې ناسته وه دا و د خوشحال خان د لومړي واده لنډ بيان چې تاريخ مرصع په ډېر تفصيل او په زړه پورې بيان کړی دی، خو دا بايد وويل شي، چې خوشحال خان څو نور ودونه هم کړي وو چې شمېر او وختونه يې خوشحال پوهانو نه دي ښودلي اودخان په آثارو کې يې هم ياد نه دی راغلی، خوشحال خان خټک څو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ودونه کړي وو پر نکاحي مېرمنو سربېره يې په حرم کې وينځي هم درلودې له دغو مېرمنو او وينځوځخه يې د شپېتو شاوخوا زامن او يو دېرش لوڼې زېږېدلې وې.

د تاريخ مرصع په(۲۵۹-۲۵۸) مخونو کې راغلي دي: ((واضع دې شي، خان علين مکان ته حق تعالی شپږ پنځوس فرزندان نارينه کرامت کړه، په داواړو کې خان جنت مکان والانبنان چې والد د مولف دی، اثر او ولي عهد وه، سعادت خان، بهرام خان، نظام خان، يحيی خان او شهباز خان دا شپږ واړه له يوې موره وو)).

خان هم په خپل ديوان کې وخت په وخت د خپلو زامنو شمېر ښودلی دی دا شمېر يو ډول نه دی کله زيات او کله لږ.

خان د خپلو ځينو زامنو د زوکړې تاريخي قطعې په دري نظم کې ويلي دي او دا قطعې افضل خان ختك په تاريخ مرصع کې راخيستي دي پر اشرف خان، سعادت خان، بهرام خان، نظام خان، يحيی خان او شهباز خان سربېره چې له يوې موره وو د څو نورو زامنو نومونه يې چې د خان له کلامه او تاريخ مرصع نه لاس ته راځي دادي: عبد القادر خان، صدر خان، عابد خان، نصرت خان، سکندر خان، گوهر خان، عجب خان، آزاد خان، عبدالعزيز خان، خالد خان، طاهر خان، بختناك، جلال خان، عادل خان، جعفر خان، اکبر خان، عبد الرحمن خان، نجابت خان، ابو الخير خان، فرحت خان، مومن خان، زاهد خان، حامد خان، عادل خان، بشير خان، اسمعيل خان، يوسف خان، کمال خان، محبت خان، علاوالدين خان، فتح خان، نوروز خان، شاه علي خان، جنگي خان، مشکر االله خان، او نور .... د خان د لوڼو شمېر تاريخ مرصع (۳۱) ښودلای دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو په فراقنامه کې خان دا شمېره دوه دېرش ښودلې ده، د لوښو په نومونو کې يې د دوو نومونه موږ ته ښکاره دي، يوه بي بــي تاجــه او بله بي بي حليمه، په پورته زامنو او لوښو کې يې ځينې د پښتو ژبې تکړه ليکوال او شاعران تېر شوي دي.

خوشحال خان خټک ته د قبيلې مشري ور سپارل کېدل:

د خټکو او يوسفزيو تـر منځ کلونـه دښمني پرلپسې پـر يـو بـل د بريـدونو پـه نتيجه کې لاپسې تازه کېدې په (۱۰۵۰هـ ق) کال شهباز خـان لـه يـو سـفزيو سـره پـه جګړه کې ډېر سخت ټپي شو خوشحال خان خټك هم ډېر سـخت ټپ خوړلی وه شــهباز خان د همدې زخم له سـببه پنځوس ورځې وروسته د پنځوسو کالو پـه عمـر مړ شـو دا چې خو شحال خان خټك دپلار مشر زوی وه نو قبيلې دی د سـردار او مـشر پـه توګـه ومانه ښاغلی کامل ليکي: (پـه ۱۰۵۰سنه هـ. (۱۶۴۰-۱۶۴۱ع) کې اکـا خېلو چې د يوسـفزو د کمــــال زي تپې خلق د ماليې له ور کولو نه انکار و کړ ، د رمضــان پـه وروسـتيو کـې شـهباز خـان په دوی حمله وکړه خوشحال هم ورسره وه د بلړ د کندي په خوا کـې د مـردان پـه ضـلع کې طورو او مايا و ته نژدې د خټکو اويو سفزو جنګ وشو . شهباز خان يو لويګنــــده په غشي ولګيده تر بور ساقي بيګ يې ومړ، شهباز خان وروسته له پنځوســو ورځــو د پنځوســو کـالو په عمـر پر (۱۰۵۰هـ ق) کـال د شـوال پـه پـنځـم د زيارت پـه ورځ چې د (۱۶۴۱ع) کال د جنوری له اتلسـمې ســــره سـمون خوري په حق ورسيد)).

کله چې خوشـحال خـان خټـك د خپلې قبيلـې مـشر کېږي شاه جهـان هـم دده مشري تائيد وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خوشحال خان خټک جګړې:

زه د موضـــوع د لنـــډون لپـــاره دلتـــه یـــوازې د خوشـــحال خـــان خټـــك دځينو مشهورو جګړو دنومونو او نېټو په راوړو بسنه کوم:

۱: په (۱۹۳۵هـ) کـال د بهـاکـو خـان یـوسـفـزي د بـولاقـو پر خټکو حمله او شـهباز خـان يې د مرستې لپاره له يو واړه لښکر سره مقابلې ته ورغی ، چې خوشحال خـان هـم پـه دې جګړه کې د ديار لسو کالو په عمر د لومړي ځل لپاره ګډون کړی دی.

۲: پر ۱۰۴۲هـ کال پر عيسی خيلو يې بريد کړ ی دی چې ځينې همـدا کـال ښيي ځينې وايي چې څو ترې ته ترټک وروسته يې دا حمله کړې ده.

۳: پر (۱۰۵۰هـ) کـال اکـا خـېـلـو د مـالـيې په ورکولو کې ناغيرې کړې وه ، په همدې بنسټ شـهباز خان د روژې پـه وروسـتيو کې لـه يـو واړه لـښکر سره د اکـا خېلو پـر سيمه بريـد وکړ، چې خوشحال خان او جميل بيګ هم له شهباز خان سره ملګري وو.

۴: پر (۱۰۵۱هـ) کال د کانګړې سوبه.

۵: پر (۱۰۵۲هـ) کال د بلخ او بدخشان جنګي پېښې.

۶: پر (۱۰۶۳هـ) کال له بنګښو سره جګړې.

۷: پر (۱۰۷۰هـ) د تېرا مهم.

۸: پر (۱۰۷۰هـ) کال يې له يو سفزيو سره جګړې.

۹: پر (۱۰۷۳هـ) کال له باغيانو سره جګړې.

۱۰: پر (۱۰۸۳هـ) کال د خيبر جګړه.

۱۱: پر (۱۰۸۳يا ۱۰۸۴هـــ) کال د خوشـحال خان او بهرام خان تر منځ وړې جګړې.

۱۲: پر (۱۰۸۴هـ) کال له بنګښو سره جګړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳: د (۱۰۸۴ھ) په پای کې د کړپې او نوښار جګړې.

۱۴: پر (۱۰۸۲ھ) د ګنبت جګړه.

۱۵: پر(۱۰۹۱ھ) د ډوډې جګړه.

د کوچنیوالي ځیني مهمې پیښې:

دتاریخ مرصع په (۲۷۲) مخ کې یې راوړي چې خوشحال خان دشپږو او و کالو ؤ) چې دلنډي سیند په غاړه کې یې لمبل په اوبو کې ډوب شو ، ځینو میرمنو د سیند په غاړه کالي مینځل دا صف مور دولتۍ د سیند په اوبو کې دخوشحال خان دویښتو پورې تړلې وریښم لیدلي وو .

په اوبو رواووت ، چیغې سورې یې پیل کړې وې ، نورې خدمتګارانې راټولې شوې ،نس یې دا اوبو څخه ډک شوی ؤ، دخولې اوپوزې له لارې داوبو وتلو څخه وروسته په هوښ راغی . ددې پیښې تاریخ : (۱۰۲۸ هـ ق) ښودل شوی دی خو د(پښتو ادبیاتو تاریخ کې دغه تاریخ (۱۰۲۹ هـــ ق) ښودل شـوی دی په غالب ګومان لومړنۍ سنه درسته ده ، دځینو چاپي تیروتنو له امله شاید دابله سنه غلطه شوې وي .

داسلامي دود سره دملک اکوړي دغه جاګیر داري اومنصبداري دده اولادې ته په میراث پاتې شـوه ، اودده په کورنۍ کې کلونه کلونه له یوه نه بل ته رسیدله کله چې ملک اکوړی دخپل زوی یوسف خان اوملګرو سره دنازو خان بولاق خټک له لاسه ووژل شو ، دده اته زامن ؤ.

چې مشـر یې یحیی خان ؤ چې په د غه وخت کې دخپل پلار ځای ناسـتي شـو ، ده هم دخپل ورورو په انتقام کې سـستي ونه کړه ډېر زریې دپلار او ورور انتقام واخیســت . په د غه وخت کې دختکو دخپلو ترمنځ منځي شخړې موجودې وې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

قومونه د یحیی خان په مشری راضي نه وو . ددغو دښمنیو او خپل منځي شخړو دري څلور کاله شوي وو چې یوه ورځ یحیی خان نوښار ته روان ځینیو خټکو ورته لاره نیولې وه ، دی او دده زوی عالم خان نوښار ته روان ځینو خټکو ورته لاره نیولې وه ، دی او دده زوی عالم خان دواړه یې ووژل .

د یحیی خان د مرګ څخه وروسته قبیلې د مشری واګي شهباز خان (۱۰۰۰-۱۰۵۰ هـــ ق) ته وسپارلې ده هم د خپل پلار او ورور د انتقام اخیستو لپاره د سینیو خټکو پر کلیو حملې وکړې ، سیني خټک غرونو ته وختل د ملک زوی ښادي خان ووژل شو ، سیني خټک غرونو سرداري تر شهباز خان پورې ورسیدله .

داته کالو په عمر د ګرمۍ په موسم کې له ماشومانو سره د څپرې لاندې لوبې راپریوته د تاریخ مرصع په حواله چې کاڼی دوه ټوټې تېزی سره ډېره راپریوته د تاریخ مرصع په حواله چې کاڼی دوه ټوټې شو ، د خوشحال خان او چولۍ یې هم دوه ځایه کړ. بې هوښه شو ، کابو یوه اونۍ د مرګ سره لاس ګریوان ؤ . په اوومه ورځ په هوش راغی او روغ شو ، دا پیښه د (۱۰۳۰ هـ ق) کال شاوخوا رامنځته شویده .

زده کړه : د دستارنامې په (۳۹ مخ) کې راغلي دي (مونږ استاد شاه اویس صدیقي ملتاني ډېر بزرګ متبرک سړی ؤ د علومو ظاهري او باطني بهرور ؤ ۰۰۰۰۰))

له دې پورتنۍ وینا څخه څرګندیږي چې خوشحال خان له شاه او یس ملتاني نه زده کړه کړې ده ، هغه یې استاد ؤ ، خواستاد کامل بیا داسې ویلې دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

دانه ده ښکاره چې له هغه نه خوشحال خان کله ، چېرې اوڅومره وخت زده کړه کړې ده.
پروفیسورپریشان خټک پدې باب داسې ویلی " دځینو خلکو داخیال دی ، چې خان په ملتان کې هم درس ویلی دی .
خو ځینې بیا وایې چې کیدای شي شاه اویس ملتاني دی په پیښور کې تدریس کاوه . ځکه چې پیښور په دغه وخت کې هم ددیني علومو مرکز ؤ .
دده دزده کړې په باب سړی ویلې شي ، چې ده دکور په جومات یاسیمه کې یېزه مدرسه کې درس ویلی ، اما دانه ده جوته چې ده څومره وخت اوډژوندتر کوم کال پورې دزده کړې لړۍ جاري ساتلې ده .
په استادانو کې یې یواځې دشا ه اویس ملتاني نوم څرګند دی ، نور اسناد یې نه دي معلوم . خو دلاندې بیتونو څخه داڅرګندیږي چې خان دتعلیم نه د ښکار سره زیاته مینه درلوده اودعلم دحاصلولو لپاره به یې نه پریښود ، په لاندې بیتونو کې یې داسې ویلې دي :

طبیعت مې عطایې نه دتحصیل دی — که خبر یم داملاء په استعمال
یوساعت به مې په درس شل مې په ښکاروو — کله ښکارپریښوم په کسب دکمال
دجهان تحصیل به کُل واړه زما ؤ — که اخته نه وای دښکار په اشغال

خو که سړی دخوشحال بابا په اثاروته وګوري ، نو ورته جوتیږي چې دده دغه استعداد دزده کړې اومطالعې له لارې روزل شوی اودغو زده کړو یې بیا په اثاروکې خپل ځان ښکاره کړی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مغلو په همکارۍ اود پښتنو په ضدد خوشحال خان مبارزه:

خوشحال خان که څه هم دمغلو په ضد دپښتو ترشا سخته مبارزه کړیده همدارنګه یې له دې څخه مخه دپښتو په ضدهم زیاته مبارزه کړیده،اوزیات پښتانه یې دتوري دتیغ څخه تیر کړیدي ، دلته مې لومړی دپښتو په ضد مبارزه باندې یوڅه رڼا اچوم اویوڅومهمې پیښې یې را اخلم.

۱. **په سیمه یزو جګړوکې دخان ګډون** : - لوی خان دديارلسوکالوو عمرڅ چې باکو شهباز خان یوسفزي دبولاقو ختکو په یوه کلي حمله وکړه دخان پلارشهبازخان ختک دیوورکې لښکر یې په جهانګیري نومې ځای کې سره مخامخ شوي په لومړیو کې ختک غالب اویو سفزي مغلوب ښکاریدل خوختک ډیرژرماتې سره مخامخ شول اوزیات ختک ووژل شولپاتې لښکر دخپل سردارسره مخامخ شول اوزیات ختک ووژل شول پاتې لښکر دخپل سردارسره تېښته ځان خلاص کړ ددغي پيښې تاريخ (۱۰۳۵ هـ ش) ښ،دل شوي دی.

۲. **د بلړ جنګ** : - په تاریخ اثاروکې راغلی دي چې اکاخیلو (دمندړ قبیلې په کمال زي ښاخ پورې اړه لري) دمالیې دپوره کولو کې ناغیړي کړې وه په همدې سبب نو د(۱۰۳۵هـ ق) کال په رمضان کې شهبازخان ختک له یوه واړه لښکرسره دیوسفزي یوپه سیمه ځای په حمله وکړه چې پدې یرغل کې دشهباز خان سره یرغل کې دشهبازخان سره دوه زامن خوشحال خان اوجمیل بیک اووااره یې ساقي بیک ملګري وو یرغلګرو داکا خیلو زیات ځایونه یې ونیول اوډیربیرته ستانه شول ددوی له ستنیدو سره سم اکاخیلو هم خپل لښکرراټول کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اودختټکو دلښکر پسې وخوځيدل لړ ورړاندی يې دبلړ نا له نومي ځای کې دختټکو لښکر رالاندې کړ ددواړو ډلو . ترمينځ همدلته سخته جګړه ونښته خوشحال خان اوو وروريې دواړه زخمي شول اوپلاريې هم غشي ؤ خوړلي ؤ . په تاريخ مرصع کې راغلي چې هيڅ يو سپورختټک داسې نه ؤ چې هغې دې غشي نه وي خوړلی پدې جګړه کې ديوسفزو تله درنه وه دجګړې په پای کې شهباز خان دومره طاقت نه درلوده چې په اس سپور شوی وی کله چې ښهباز خان راستون شونو حالت يې ورځ په ورځ خرابيده اوو دسرتپ يې دښه کيدو ؤ
دټپونو سره فلج شوی هم ؤ دجګړو څخه پنځه ورځې وروسته دپنځوسوکالو په عمروفات شو. دشهباز خان څلورزامن وو . جميل بيک اوخوشحال خان يې له يوې مور، شمشيرخان اوميربازخان يې دبلې مور. خوپدې څلو ر واړو زامنو کې خوشحال خان مشرؤ ، همدرانګه دقبيلې اوپښتني دودونوسره سم خوشحال خان دقبيلې مشر اوسردار وټاکل شو، په دغه وخت کې خان اته ويشت کلن ؤ ، پدې کارکې ورسره تره بهادرخان هم موافق واو نوره کورنۍ يېهم ترشا ولاړه وه . اوملا تړ يې ترې کاوه . دسرداری څخه څلويښت ورځې وروسته دخان تپ ښه شو .اوديوسفزيو څخه يې دخپل پلاردغچ اخيستلو لپاره لښکر راټول کړ . که څه هم تره يې ورسره پدې کارکې مخالفت کاوه خو خان خپل ضد پوره کړه ، ديوسفزيو ځينې کلې يې وسوځل ، شاوخواکمالزيو امانزيو اوسه صديو چې داحال وليد ، نو ډيرژر يې شپږ زره کسيز لښکرراټول کړ اودختټکو پسې روان شو ل، ختټکو چې لښکر وليد بيرته ورپسې راوګرځيدل ، دواړه خواوې بيا په برناله کې مخامخ شوي ، يوسفزيو ماته وخوړه ، ډيره مرګ ژوبله وشوه ، اوزيات کلي وسوځيدل خوشحال خان پدې توګه دخپل پلار غچ واخيست .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسوځيدل خوشحال خان پدې توګه دخپل پلار غچ واخيست اوکلي ته راستون شو . خوشحال چې کله کورته ستون شو نودهند دمغلي امير انور شهاب الدين جهان فرمان هم رارسيده ، چې ورته يې سرداري اومنصبداري ورکړې وه

دکانګړې سوبه : خان ته دقبيلې دمشرۍ اوسردارۍ سره سم دهزارې مغلي واکمنو ته ډيرمهم خدمت دکانګړې سوبې برابر کړ چې داپېښې لنډ څه داسې د ي:

راجه جګهت سنګهـ دپيتهان زميندارؤ . دده زوی راجاروپ ته دپاچا له خوا نه دکانګړې دغره لمنو فوجداري ورکړل شوې وه ،دده دفوجدارۍ پرمهال دزميندارو تحفې شاهي دربار ته ريدې راجاروپ اوازه خپره کړه چې دده اوډپلار راجا جګهت سنګهـ ترمنځ خوابدې رامنځته شوې ده.

خو له بله پلوه راجا جګهت سنګهـ له پاچا څخه غوښتنه وکړه که چيرته دکانکړې دلمنو فوجداري ماته وسپارې نودزميندارانو نورې بقاياوې چې ځلورسوه زره روپۍ کيږي ،هرکال شاهي خزانې ته سپاري .

پاچا دراجا جهګت سنګهـ غوښتنه ومنله اودنوموړې سيمې فوجداري يې ورکړه خوراجا په ښکاره د پاچا په ګټه اوپټه دبغاوت لپاره کار کاوه .لومړنې کاريې دتارګړدودکلابيا جوړونه اوهغه يې خپل مرکز غوره کړ .

د غه کلا په ختيځ پنجاب کې دچنبې دښار په جنوب ته ډلهوزی جنوب ختيځ ته پرته ده .

دیادونې وړ ده .

چې راجا جګهت سنګهـ پدې سربيره دوې نورې کلاګانې هم درلودې چې يوه يې د" نورپور" اوبله يې د" مئو" چې دا دوه کلاګانې دتارګړهـ جنوب لويديځ ته دچنبې دحدودو څخه دباندې پرتې وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې پاچا د راجا جګهت سنګهــ له دغو شیطاني عمل څخه خبر شو، نو دده دټکولو لپاره یې درې لښکرې ، دسیدخان جهان ، سیدخان او اصالت خان په مشرۍ وټاکلې اوددې دریو اړو لښــکرو مشــر یا قوموندان یې خپل زوی شـهزاده مراد بخش وټاکه چې وروسـته بهادرخان اوهیله هم د د پاچا په امر له درې زرو پیاده اودرې زره پلو سـره شـهزاده ته ورغی دغو فوجونو نور

پور کلا ووهله اومخکې ولاړل . راجا جګهت ســنګهــــ دمقاومت لپاره دتاراګړهـ

کلا ته ورغی ، داکلا دیوه غره دپاسه جوړه شوې وه اوډیر استحکامات یې درلودل چې نیول یې اسان نه وو .

زمونږ خان هم دنورپور له فتحې څخه وروسته دخپل دوه زره کسیزه لښکر سره شاهي فوجونو سره یوځای شو، دی اصلاً داصالت خان په وسیله پدې مهم کې شامل شو.

خوشحال خان په خپل بیاض کې داپېښه داسې بیانوي.

ټولو هندوســتاني پوځونو په یوه مورچه څو څو ځلې یرغل وکړ، ځانونه یې ســتړي کړل . ســتره جګړه وشــو ه اوهیڅا هغه په خپل تصــرف کې نه شــوه راوستلی ، هغوی چې زه ولیدم چې نوی راغلی یم .

نو دغې مورچې دنیولو کاریې ماته وسپاره ،ما هم دکوم عذرنه پرته دغه دنده ومنله ، زما سـره دوه زره تنه هندوسـتاني توپچیان چې یوه پیسـه هم نه ارزیدل وټاکل شول ، زه لاړم اومورچه مې ونیوله ، خویوځل دجګهت ټولو لښــکرو پرموږ برید وکړل .هغه هندوســتاني توپچیانو چې زما ســره ملګري وو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بدحالت سره يې تېښته وکړه اوتښتېدلو کسانو مخامخ ځانونه لوی پوځ ته ورسول چې زما په ملګرو کې هم چې کوم يوبې زړه ؤ نوهغه هم وتښتيده په پای کې زما سـره پنځوس تنه ځوانان چې په مورچه کې پاتې شـوي وو مـاتـه يې وويـل چې ډېرو خلکو پرمونږ داحمقـانو فکر کړی دی نن ورځ دجګړې ورځ نه ده ، دځان سـاتنه غنيمت ده ، ما وويل چې دا زما لومړنی خدمت د ی اود ټولو هندوستانيانو سترګې پرما لګيدلې دي ، پدغه شان تيښته کې مړينه پرژوند ښه ده. دغو ملګرو هم مړينه غوره کړه او ويې ويل چې ته مړينې ته ترجيح ورکوې ، نو مونږ هم پرځان مړينه منلې ده ما ورته وويل چې ترهغې به جګړه کوئ چې مړه شي ، چې خلک مو دخير په دوعا کې ياد کړي، کله چې دښـمن زمونږ دلښـکر ماته وليده نومونږ ته نژدې راغلل ، مونږ هم په يوځل حمله وکړه ، خبره دغشـو اوټپک نه تيره شـو ه تورې اوخنجر ته وار راورسيد ، کله چې دلاس اوګريوان جګړه پيل شوه ،نو دښمن په تيښته پيل وکړ، ډيرخلک دتيغ نه تيرشول .

اوهغه کسان چې پاتې شول نوهغوی په ځنګل کې پټ شول اوبيا نوهيلۍ زمونږ مورچو ته مخه ونه کړه .

په همدغه وخت کې خوشـحال دبهادرله لښـکريانو ديوې بلې مورچې په سـاتنه کې هم ميړانه وښـوده اودمورچې په سـاتنه کې بری ورپه برخه شـو. پدغې پيښه کې دخوشحال خان دټولو کوښښونو وينا پاچا ته وشو ه اوپاچا ده ته فاخره خلعت ورکړ اومنصـب يې ورزيات کړ، ددغې پېښـې تاريخ ۱۰۵۱ هـ ق کال ښودل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ . د بلخ اوبدخشان جگړې:

د ۱۰۵۵۰ هـــ ق ذیحجه چې د" ۱۶۴۲" م کال سره سمون خوري ، شاه جهان شهزاده مراد بخش له پنځوس زره پلي اولس زره پیاده پوځ سره دبلخ اوبدخشـــان دنیولو لپاره وټاکل چې لوی لوی مســـلمانان اوهندو امراهم ورسره ملګري وو .

شهزاده امرکړی ؤ . چې څه لښکر دي دپیښورله لارې اوڅه دې هم دبنګښو له لارې ولاړشي .اوپه کابل کې دې دواړه خواوې سره یو ځای شي همدرانګه دشرقي افغانستان قبایلو لکه :

کګیاڼیو ، مامنزیو ، اپریدیو ، بنګښـــو ، غوریه خېلو او ورکزیو ته هم دلښـــکر دبرابرولو امر شـــوی ؤ . په خوشـــحال خان یې هم د زرو تنو پلیو اوسپرو درا ټولو کړی ؤ اودضروري لګښـــتونو لپاره یې ورته نهه زره روپۍ هم ورکړې وي .

ددې جګړې علت څه داســـې ښـــودل شـــوی دی – دتورن حمکران نـذر محمدخان په هر وخت دهندي مغلي ســـلطنت پرحدود تېری کاوه ،په بلخ اوبدخشان کې زیاته بد امنیي خوره وه ، د" ۱۰۵۵ " هـــ ق کال په اوایلو کې پاچا خپله غوښـــتل چې کابل ته ولاړ شـــي ، اود شـــهزاده ګانو څخه یوڅوک دبلخ اوبدخشان دتسخیر لپاره واستوي ، اصالت خان اوعلیمردان خان یې دمشهورو اوځینو ضروري کارونو لپاره مخکې کابل ته واستول .

پدې پېښـــه کې خوشـــحال خان هم داصـــالت ســـره ملګری ؤ ، اودهندوکش څخه واوښت درې شپې یې دغښې په سر تېرې کړې اوبیا داصالت خان ســـره اندراب ته ورســـید کومې مقابلې چې لښـــکرو دمقامي خلکو ســـره وکړې دخوشحال خان زیار اوکوښښونه پکې ښکاره څرګند دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول شاهي لښکرو وروسته دچور اوتالان څخه بيرته راستون شو اوځه کسان يې هم له ځان سره راوستل ، دپنجشير له لارې کابل ته ورسيد . لس پنځلس ورځې يې په کابل کې تېرې کړې .

په دغه وخت کې اصالت خان لاهور ته تلونکی ؤ ، نوخوشحال خان ته يې هم وويل چې دده پسې لاهور ته ولاړ شي .

خوشحال خان دجلال اباد له لارې دبېړې په وسيله دسيند له لارې خپلې سيمې ته روان شو اوله هغې ځای څخه داصالت پسې لاهور ته ولاړ . باچا ورته په منصب کې (اضافه والي راووست ، اودخان دقبيلې لس دولسوتنو ته يې منصبونه ورکړل . درې مياشتې په لاهورکې پاتې شو اوبېرته له هغه ځايه افغانستان ته راغي .

ددې پېښې دنګرانۍ لپاره شاه جهان خپله " ۲۳" تاريخ حسن ابدال ته ورسيد ، له هغه ځايه يې شهزاده ته " خاص خلعت " اوفرمان ور واستاوه او ورته يې ليکلي وو. څومره زرچې کيداشي له پېښور نه کابل اوله هغه ځايه خپل مقصود ته ځان ورسوي . لښکريې له امر اوو سره په دواړو لارو کابل ورسيدې ، شهزاده هم دپېښور نه کابل ته ورسيد . اوبيا له کابله روان اوپه پايې منارکې يې مرکز ونيو ، ځينې امراء يې وليږل .خوشحال خان خپل زيات شمير کسان بهادرخان ته پرېښودل اوخپله دپنځوسوپرو اوڅو پلوسره په پنجشير کې موقف درلود .

غابنې له واورو څخه ډک ؤ ، اصالت خوشحال خان ته امر وکړ چې دراچپوتانو ترشا لاړشي ، خوشحال خان له څو ځوانانو سره له واروډک غابنې څخه واوښت ، دغابنې بل اړخ ته يې په يوه څمځمه کې ځای ونيوه دخوراک لپاره ورسره څه نه وو. خوشحال خان اوکسانو يې دلوږې اوسړو بدحال درلوده ،سيند غاړې ته راغلل ته راغلل هلته يې لرګو ته اورواچوؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

، اوشاوخوايې کښيناستل ، خوشحال خان اودس وکړ اودوه رکعته لمونځ يې وکړ، اودلوی خدای (ج) دربار تهيې دوعا وکړه چې ای مســـــبب الا سبابه زمونږ درزق دروازه پرانيزه خدای (ج) يې دوعا قبوله کړه.

اوديوه شـــخص څخه يې پســـه واخيســـت ، اوهغه يې ذبح کړ وروســـته بيا خوشـــحال خان داصـــالت خان اوبهادرخان دځايونو پته ولګوله ، اود خپلو خلکو سره يې ځان ورساوه ، پدغه وخت کې خوشـحال خان داصـالت خان ســـره اندراب ته ولاړ اوله هغې ځای نه نهرين ته ولاړ داوخت دشـــهزاده لښکرهم هلته ورسيد .

دخوشحال خان دلښکردرسيدو سره سم اصالت خان ده ته دمقامي خلکو دســـرکوبۍ امروکړخو دســـيمې هزاروو يې بې لـــه جګړې خپلې مورچې پريښـــودې . خوشـــحال خان يرغل وکړزياته مرګ ژوبله وشوه زيات غنيمت يې لاســـته راوړ اوځيني خلک يې ژوندي ونيول بنديان يې اصـــالت خان ته وسپارل شول اوغنيمت مالونه يې خپلومنځونو کې وويشه .

همدامهال اصـــالت خان خوشـــحال شـــهزاده ته وروســـت شـــهزاده خوشـــحال خان له هغه سره کندز ته واســـتاوه ، اوله کندوز څخه تاشقرغان ته ولاړل بيا امام صـاحب اوله هغه ځای څخه دبلخ په لوري مخه وکړه ، داوخت شـهزاده هم دبلخ خواته خوځيدلی ؤ همدا مهال ورته

دنذر محمد خان دباچا خط ورســـيد داخط ايلچي نذرمحمد خان ته ورساوه

نذرمحمد خان داومنله چې کله شـهزاده بلخ ته راشـي ، نو بلخ اوبدخشـان دواړه به ورته حواله کړي . دجمادي الاول په " ۲۸ " شهزاده له امراوو اوپوځ سره په ډيره دبدبه دبلخ خواته روان شو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

شـــهزاده ځواب وليږه چې نذرمحمد خان ورســـره ملاقات وکړي خو هغه دهمدې نه وتښـتيد اوښـاريې پريښـود ، دنذرمحمدخان دتعقيبولو وظيفه يې اصـالت خان اوبهادرخان ته وسـپارله چې په دې کې اصـالت خان سـره خوشـحال هم ملگري ؤ، دشـپې مهال يودبله څخه نادرکه شـول، شـمشـير خان ،علاول خان اوخوشحال خان دريواړو مشوره کوله چې څه بايد وکړي ، خوپدې باندې سره راټول شو ل چې خپله لټه بايد جاري وساتي.

هماغه ؤ چې دسهاردلمانځه وخت کې يې بېرته اصالت خان اوبهادرخان وموندل ، په دغه وخت کې خبرراغی چې نذرمحمد خان په شـبرغان کې دی ، سره له دې چې اصالت خان اوبهادرخان سره دپاچاهي لښکر کم ؤ.

خو دواړو خانانو فيصـــله وکړه چې جنگ به کوي ، دشـــبرغان په لور وخوځيدل نذرمحمد خان ماته وموندہ ازبکان وتښـــتيدل اصـــالت خان اوبهادرخان .شـــپږ ورځې په شـــبرغان کې واوســـيدل .په دغه وخت کې دشـــهزاده له خوا نه حکم راغی چې بهادرخان دې ، اندخوی پرلورې کوچ وکړي . بهادرخان هسې وکړل . درې ورځې يې هلته تيرې کړې اوبېرته ورته دراستنېدو حکم راغی .

له دې څخه څرگنديږي چې جنگونو کې هم له کابله ترشـبرغانه اوبيا يوڅه دمخه انوخوی ته نژدې زمکو پورې ځايونه ترپښـو وويسـتل ، خپلې کارنامې اوکوښښونه يې څرگند کړي دي.

۵ . د بنگښو سره جگړه :

په (۱۰۶۳-۱۰۶۴ يا د(۱۶۵۲)ع کال دســـپتمبر لـه دويمې نيټې نه د(۱۶۵۴ ع) کال دنوامبر ترلومړۍ نيټې پورې دبنگښو دقبيلې ديوه مشر يا سردار شيرمحمدخان کوهاټي سره جنگونه روان وو. ددې پېښو سبب دا ؤ چې شـيرمحمد خان دپاچا څخه په يوه کال کې د" ۳۰۰۰۰" ديرش زرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

روپیو په بدل کې دترې تربولاقو سیمې غوښتې ، پخوا دغه سیمې دبنګښو پورې تړلې وې خوپه ۱۰۴۷ هـ کې ترې اوبولاقو مشرانو دشهبازخان څخه وغوښتل چې دغه سیمې بېلې کړي، دغه ځایونه دبنګښو له سیمې څخه جلا شوې ،لومړی دشهبازخان او وروسته بیا دخوشحال خان دجاګیرداری لاندې راغلې ان تردې ان تردې چې په "۱۰۵۲" هـ کې شهزاده داراشکوه ددولت بیک قاقشال اومیرزاخان کوهاټې په وینا دغه سیمې دخوشحال خان دجاګیرداری څخه لېرې شوې .

کله چې خوشحال خان اونورو خټکو ته دبنګښو دمشراراده مالومه شوه ، نوپه خپلو کې یې سره مشوره وکړه ، دترې اوبولاقو خټکو خوشحال خان ته یوپیغام ولیږه چې دخپلې کورنۍ یوغړی

راوا ستاوی مونږ درسره مرسته کوو، خوشحال خان خپل تره ښادي خان له څوتنو سپرو سره ولیږه ،خټکو هم دخپلې ژمنې سره دهغوي مرستې ته ملاوتړله .دختکواوبنګښو ترمنځ جګړې پیل ترې اوبولاقو خلکو دشیرمحمد خان یوتن وواژه اودبنګښو یوڅوتنه نورهم ووژل شول وروسته شیرمحمدخان یوبل لښکرراټول کړ، چې خوشحال خان دشیرمحمدخان دفوځې تیاری څخه خبرشو نوخپل مشرتره بهادرخان یې دخپل مشر زوی اشرف خان اوسره دیولښکر دبنګښو مقابلې ته ولیږه ،شیرمحمدخان دخټکو سره دمقابلې لپاره دکوهاټ څخه بهرشو، دجنګ په پیل کې دشیرمحمدخان تره چې بهادرخان نومیده دګولۍ په لګیدو سره دجګړې په میدان کې ووژل شو ، پدې جګړه کې داشرف خان په ښه میرانه خټک بریالي شول اشرف خان غوښتل چې بنګښ تعقیب کړي خوپلاراوتره یې ورته اجازه ورنکړه ، ددې قیادت لاندې بنګښو ته بله ماتې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکړه چې پدې جګړه کې هم دبنګښـو درې سـوه کسـان ووژل شـول اوډېر مالي زیاتونه هم ور ورسیدل .

۶. دیوسفزیو سره جګړه :

له دغو پورته پیښـوڅخه وروسـته خوشـحال خان دامانزیو اوکمالزیو سـره دهغې له جملې څخه پکې لوی لوی سرداران هم شامل وو. پدغه جګړه کې ملک جانم امازي ووژل شـو اوملک پیرو کمالزی ونیول شـو په اټک کې دژول شویوکسانو دسرونو څخه ځلي (کله منارونه) جوړشول.

۷. د تیراجګړه :

په " ۱۰۷۰" هــــ ق کال دتیرا اپریدیو او ورکزیو په تیراکې شـورش اوبدامني رامنځته کړه ، تردغه وخته پورې مهابت خان میرزا لهراسـپ ، دمهابت خان زمانه بیګ زوی دکابل صوبه دار ؤ چې د شاه جهان دوکمنۍ په وروسـتیو کې مقررشـوی ؤ،دپیښـور مسـتوفي میریعقوب ته یې دیوه فوځ مشـري ورکړه اودباغیانو دټکولو لپاره یې تیرا ته ولیږه ،میریعقوب چې دخوشـحال خان سـره یې نژدې اړیکي لرلې ،هغې ته یې له ځان سـره دتګ بلنه ورکړه ، پدغه وخت کې خوشــحال هم دپا چاهي پوځونوسـره یوځای شو.

پاچاهي پوځ دباغیانو پرضـد بریالیتوبونه ترلاسـه کړل ، خوشـحال خان د" ۱۰۷۰" هـ ق کال درجب په میاشت کې چې د" ۱۲۰۰" ع کال سره سمون خوري له تیرا نه دکوهات پر لارې بیرته ستون شو.

دلته دبنګښـو دسـردارشیرمحمدخان مور " بي بي دور" چې دخپل زوی دنشتوالي په صورت کې یې دقبیلې دمشرۍ کارونه کول ، خوشحال

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان میلمه کړ. شیر محمد خان په دغه وخت کې دمهابت خان سره دشخصي مخالفت یا دحکومت نه دسرکشۍ په سبب ګناهکاراوپه هندوستان کې ؤ.

۸. له یوسفزیو سره جګړې :

داورنګزیب عالمګیر دواکمنۍ په لومړیوکې یوسفزیوخپلې باغیانه سرګرمۍ اوحملې جاري وساتلې اووخت په وخت به یې دحکومت دپلویانو سره نښتې کولې ،خوشحال خان دتیرا دجګړې څخه وروسته په " ۱۰۷۰ " هـ.ق کال یوسفزیو ته ماتې ورکړه ،پدې جګړه کې دخان زامن اشرف خان ، سعادت خان اوبهرام خان هم ورسره وو ، چې له دوي څخه اشرف خان دپاملرنې وړمیړانه اوغیرت وښوده.

بهاکوخان څه دداراشکوه دپلوۍ په وجه اوڅه له خوشحال خان نه دخپلې زخمي کیدنې اودخپل ورور سیدخان د وژل کېدو دغچ اخیستو په سبب په "۱۰۷۲" هـ.ق کال د" ۱۲۲۱۰" م کال داګست " ۲۷ مه د" ۱۲۲۲"م داګست " ۱۵" داکوزیو اومندړو یولوی لښکر جوړکړ ، ډیري بیړۍ یې ددې لپاره جوړې کړې وي چې په همدې بیړیو کې به کښیني خیراباد ،نوښار،نړۍ اونورو کلیو به یرغلونه کوي. یوه میاشت دغو جګړو دوام وکړ ،بالاخره بهاکوخان ماتې وخوړه اوناکام بیرته ولاړ.

۹. دباغیانو سره جګړه :

په ۱۰۷۳ ه ق کال د ۱۲۲۲ م کال داګست دمیاشتې ۱۲ نېټې نه تر ۱۳۲۳ ع کال داګست دمیاشتې ترڅلورمې نېټې) پورې هم دسرکښو یوسفزیو اود دوی دپلویانو ګوجرو سره جګړې وشوې چې پدغو جګړو کې دختکو تله درنده ښکاري دپورته ذکر شوؤ جګړو څخه پرته څه نورې کوچنۍ اوسترې جګړې وروسته هم دیوسفزیوسره وشوې، خوباغیانو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کومه ګټه نه وه ، په هره حمله اوجګړه کې به دحکومت دپلویانو لخوا نه مات شـــول ، او په هغوی به یې بریالیتوب ترلاســـه کړ. په همدې توګه یېډ پایتخت نه ډیرلیرې دکابل دصـــوبې په یوې بدامنه ســـیمه کې نوي حکومت ته وقارترلاسه شو .

داوه دپښتو په ضد اودمغلو سره په همکارۍ دخوشحال خان مبارزه دپورته جنګونوجګړو،مرګ ژوبلې څخه مالومیږي چې خوشـحال خان خپل زیات عمر دپښـــتنو په ضـد مبارزه کې تیرکړی اوزیات پښـــتانه یې دتورې دتیغ څخه تیرکړیدي ، حتی د پښـــتنو دککریو څخه یې منارونه جوړکړي دي ،خوشـــحال خـان دعمرپـه آخرکې دافغـان پـه ننګ توره وتړلـه اودمغلو پرضـدیې مبارزه شـروع کړه دعمرزیات تیرېدو له امله یې مبارزه نیمګړې پاتې شوه پدې باب خوشحال بابا په خپل یوبیت کې هم داسې یادونه کوي.

چې پښتون شوم په داهسې سپینه ږیره (۱)

نورمې خدای (ج) نه کړه مغل وایم په ځیره

نو دپورتـه بیـت څخـه څرګنـدیږي چې خوشـــحـال خـان خپـل ټول عمر دمغلوخدمت کې تیرکړو اودعمر په اخرکې یې بیا دپښـــتنو ســـره ملاتړ اعلان کړی یانې دځوانۍ مرحله یې دپښتنو په ضداودسپین ږیري توب یا بوډا توب مرحله یې دپښـــتنو په ملاتړ کې تیره کړیده . خوپه همدې لړ ه موده یا عمرکې یې دپښتنوڅخه سخت ملاتړ کړی دی پښتانه یې له زیاتو ظلمونو، شـــکنجو اودزمـانې دناخوالو څخـه بـه بچ ســـاتلو کې زیـات کوښښـونه کړیدي همداخوشـحال ؤ چې دمغلو امپراتوري یې رنګه کړه ، پښـــتانه یې دســـتعمار څخه خلاص کړل ، دمغلو ولجو اوغلامۍ څخه یې پښتانه وژغورل په لږ عمر یا لږ وخت کې یې زیات کاروکړ دستایلو وړ دی دهر وخت لپاره .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویمه برخه

د مغلو په ضددخوشحال خان مبارزه

که دلوی خان تیره مبارزه یا دپښتنو په ضد مبارزه وکتل شي ، نو داسې ښکاري چې داکاردروغ دي خو که اصلي موضوع یاحقیقت ته سړی نظرواچوي نوداسې ښکاري چې داکاردروغ دي خوکه اصلي موضوع یاحقیقت ته سړی نظر واچوي نوداسې مالومیږي چې دهر څه رښتیا دي ، وبه ګورو چې دخوشحال بابا دغه مبارزه څنګه اودکوم ځای څخه شروع شویده .

لنګرکوټ : دخوشحال بابا دیوه بیت څخه داسې مالومیږي چې دخوشحال بابا لومړنۍ مبارزه دلنګرکوټ دودانولو څخه شروع شویده ، هغه په خپل یوبیت کې داسې وایي :

لنګرکوټ مغلو سازکړ   زه په ننګ بیا دافغان شوم

دپورته بیت څخه معلومیږي چې لوی خان دلنګرکوټ دجوړیدو سره دفغان په ننګ توره تړلې ده ، خواړینه بولم چې دغې پیښې په اصلي موضوع باندې وپوهیږو ، چې څنګه دغه پیښه رامنځته شوه اوخوشحال خان بابا پکې څه کړي دي .

لنګرکوټ جوړیدل : هغه وخت چې مهابت خان روه پښتونخوا ، یا افغانستان ته راورسیده نوډپاچا دحکم سره سم یې په ګړهي کپور نومې ځای کې دیوسفزیو دد فاع په خاطر دلنګر کوټ په نا مه دکلا جوړولو غوښنه وکړه ، خوشحال خان ته یې هم دیوزریزه منصب اودیوسفزیو دسیمې دسرداری وړاندیز وکړ. اودکلا په جوړولو کې یې ترینه مرسته وغوښتنه که څه هم لوی خان دپاچا څخه زیاتې شکنجې اوبې ګناه ظلمونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیدلې وو، په کلکه انکاروکړ او ورته یې وویل چې پنځه سوه کاله مې ددولت په خدمت کې تیرکړل ، یوسفزي باغیان وو ماهغوی ووژل اوله سرونو څخه مې ورته څلي جوړ کړل ، خوپه اخر کې زه بې ګناه بندي شوم زما کورنۍ دپناه لپاره خوره وره شوه خود دښمنیو سره بیا ګناه بندي شوم زما کورنۍ دپناه لپاره خوره وره شوه خو ددښمنیو سره بیا هم یوسفزیو زما پکارراغلل ، زه څنګه داسې کاروکړم . اودپاچا لپاره هم دانه ښایې چې داکلا ودانه کړي ، ځکه یوسفزي یوه لویه قبیله ده د دوی په منځ کې دا کلا ودانه کړي، ځکه یوسفزي یوه لویه قبیله ده ددوی په منځ کې داکلا نشي ټینګیدالای ، دکارپای به خرابه وي د دوی لپاره دلته یوازې دنوښار تانه کافي ده ، محبت خان دخوشحال خان دغه نظرومانه ، اوپاچا ته یې غوښتنلیک واستوه چې دکلا دودانولو نیت پریږدي ، خولدې څخه پټ اومخکې شمشیرخان ترین پاچا ته لیک واستوه چې ددفاع لپاره ددغې کلا جوړول ډیرضروري دي .

پاچا دشمشیرخان خبره ومنله ، اومحبت خان ته یې امروکړ چې کابل ته ولاړ شي ، اودکلا په جوړولو شروع وکړي ، په (۱۰۸۰) هـ دپاچا په حکم کلا سرته ورسیدله ، خوشحال بابا بیا ددغې کلا جوړیدو اودیوسفزیو څخه ملاتړ یاوړد نظم په دوه بیتونو کې داسې کوي .

لنګرکوټ مغلوساز کړ   زه په ننګ بیا دافغان شوم

که یوسف وو که مندړ وو   زه د دواړو نګهبان شوم

دایمل خان شورش : یوځل پښتانه مشران دمحمدامین خان د صوبه دارۍ په دوران کې د ده لیدو ته راغلی وو، په دغه وخت کې دمحمد امین خان سره دکنړ فوجدار حسین بیک هم حاضرؤ ، محمد امین دشراب، په څښلو بوخت ؤ ، دنشې په حالت کې ورته فوجدار یادونه وکړه چې دنواب سپي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلام ته راغلي دي ، ټول راغلي پښتانه د صوبه دار له رويې اودفوجدار له دغې خبرې څخه سـخت خوابدي شـول په دغه وخت کې يوه بله پيښـه هم رامنځ ته شـوه ، چې هغه ديوې پراچکۍ پيغلې بې عزتي وه ، تللې وه ، سپاهيانو دغه نجلۍ بې عزته ، دغه پيغله دفوځي پوستې شاوخواته دڅه پلورلو اوپيرودلو لپاره تللې وه ، سـپاهيـانو دغـه نجلۍ بې عزتـه کړه ،ساپوودغې نجلې دبدل اخيستلو په خاطردسپاهيانو سره کړه ، ساپو ددغې نجلې دبدل اخيستلو په خاطر دسپاهيانو سره جګړه پيل کړه ، په جنګ کې سپاهيان مړه اوساپيان وتښتيدل ، حسين بيګ له ساپيو څخه وغوښتل چې قاتلان ده ته وسپاري ، خود ساپومشرانو په غوږ ځواب ورته وويل چې ستاسو سپاهيانوکوم کارکړی همدا يې سزاده ، حسين بيګ غوصه شو ، دفوځي چوکۍ خواوشا نورپښتانه يې ارټول کړل اوپرساپويې لښکرکشي وکړه ، کله چې پښتانه راټول ، نودلښکرکشۍ پوښتنه يې يوبل څخه وکړه ، داصلي پېښې څخه خبر شـول ، نوساپوته يې ځواب واستوه چې تاسو ښه کارکړی، مونږه ستاسي دښمنان نه يو .

کله چې لښکرسره تاسې مخامخ شوی ، مونږ دماتې په بهانه بېلېږو ،ستاسې چې څه زړه غواړي له مغلو سره يې وکړئ ، پښتنو همداسې وکړل مغلو دمقابلې تاب رانه وړ اوپه پښه برياليي شول ، زيات لښکريان مړشول ، له ماتي څخه ورسته حسين بيګ پښتانه مشران ځانته راوبلل ، پښتانه مشران چې دحسين بيګ ډيرې ته راورسيدل ، ناڅاپه اوازه شوه چې ټول مشران يې ونيول ، پښتنو سم دستي ديره محاصره کړه چې پدېکارسره دپښتنواومغلو ترمنځ بې اعتباري نوره هم زياته شوه ،مشران خپلو کورونو ته ستانه شول ، خوله ځانونو سره يې مشوره وکړه چې نورپه مغلو اعتبارنشته ،بايد چې خپل کورونه خوندي وساتو ، پدغه شپو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمدامین خان په پېښورکې ؤ ، حسین بیګ نورهم وارخطا شو، اوټولې پېښې یې لیکلې محمد امین خان ته ولیږلې .

۱ . دخیبر ستره پېښه : دغه پېښه ډیره لویه وه ،خوشحال بابا هم ورته په خپله یوه قصیده کې دساې اشاره کړې ده .

دخیبر دره یې سره کړله په وینو پـــــه کړپه یې هم راوان کړ دندو کار

اول جنګ دلوړې شــادتاتــرو ؤ چې ځلوېښت زره مغل شول تارپه تار

ددغې سترې پېښې اصلي موضوع دارنګه وه : په هغه وخت کې صوبه درا داوړي موسم په کابل اوډژمي موسم په پیښورکې تیراوه ، په دغه وخت چې تاریخ پوهان دغه کال (۱۰۸۲ هـ ق) بولي ، محمدامین خان دیخنۍ موسم په پیښــورکې تیرکړی ؤ . اودکابل په لوریې کوچ کاوه چې دحســین بیګ خط ورته راورسید ، کله چې صوبه دار ماتي ځخه خبر شو نوسخت په غصه شو صوبه دار خپل فوج سره دکابل په لورراوان شو چې ورسره دسیمې یوشــمیر ســرداران ، اورکزي ،اپریدي اوځیني نورافغانان ســرداران لکه خوشحال خان خان اوارباب مستجاب مومند هم شامل وو .

محمدامین په جمرود کې له افغان مشرانو سره مشوره وکړه ،خو خوشحال خان ترینه وغوښتل چې له افغانانو سره جنګ اوسخته رویه بایدونه شي ، ځکه چې دوی دحکومت دمقابلې نه دي ، محمدامین خان دپښــتنو ســره خوشــحال خان دهمدردۍ نه پوه شــو ، نویې ورته وویل ((یوســړي خلک لیدل چې ماروهي اوپه کانو یې ولي ، دې سړي ماریې جیګ کړاو په توبره کې یې ځای ورکړ اوله خلکو یې وســاته ،خوهمدې مارچې وخت پیداکړ خپل محسن یې وچیچه)) دمحمدامین خان دا اشاره خوشحال خان ته وه ، ځکه خوشـحال خان سـره ده دقید دوران کې ښه کړي وو ،خوخوشـحال خان چې داپیغورواورید نوپوه شـواوځواب یې ورکړ که دنواب داخیال وي نوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولوڅخه لومړی زه ځم .شــاهي لښـــکرپرمختګ وکړ، کله چې افغانانو ته دصوبه دارارادہ څرګنده شوه نودمقابلې لپاره يې تياری شروع کړ اودخپلو لښکروسره خيبر ته روان شو ل .دمغلو لښکرپدغه وخت کې څلويښت زره سپاره اودوه سوه زره پياده وو خوخوشحال خان دحکومت ځواک څلويښت زره ليکلي دی.

صـــوبه دارمســـتجاب خان له ځينو نورو بارســـوخه کســـانو ســـره مخالفو افغـانـانو تهواســتول . او ورتــه يې وويــل چې دپوځ لپــاره لاره خوشـــي کړي،خوجرګه ونه منل شو اوبيرته ناکامه راغله .

محمد امين غوښـــتل چې دتوري په زوردلاړې خوشـــې کولو اودافغانانو دشـړلو لپاره دخپل پوځ ســره پرمختګ وکړي خوکله چې دغه لښــکرلنډي خانې (غريب خانې) ته ورسيدل نود افغانانو لښکرچې ،مومند ،شينواري اواپريدي پکې وو ، دايمل خان ترقومندې لاندې هررنګه مقابل ته تيارو .

شـاهي پوځ دښــي اوکين پوځ باندې دتيږو باران جوړکړ، دتيږو باران ډيرخطرناک تمام شـو اوشـاهي پوځ يې وارخطا کړ،ســړي پيلان ، اواســونه يوپه بل ولويدل هندوستاني افغان ؤ ، دخپلو زياتو ملګرو سره ووژل شو.

نورپاتې ټول سپاهيان په شا شول ، دغې ماتې دافغانانو حوصلې نورې هم لوړ ې کړې .ملې پوځ بيا ځان تيارکړ اوپه مقابله يې پيل وکړ،لويه ورځ جګړه وشـوه ،په شـاهي پوځ کې چې کوم افغانان شـامل وو. هغوی دجنګ څخه ډډه کوله ،خويوازې خوشحال خان اود ددې سړيو دمغلو په طرفدارۍ ديرزياريوســـت ،خوبې ګټې ،خوپه اخرکې ملي فوج دډيرزيان اوتباهۍ څخه وروســـته دمقابلې تاب رانه وړو . او ورو ورو يې په تيښـــته پيل وکړ ،خو محمدامين خان دخپل غيرت اوغرور سره سم نه غوښتل چې دجنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

میدان څخه دې ژوندې وتښتي ، خونوکرانويې په ډیرزور اوزیار سره دجنګ له میدان څخه ویوست .

مات لښکرګډوډ په بیلابیلو لارو روان شو ، خوپه پاتي لښکرپه تاتره کې افغانانو بیا تباه کنه اوسخته حمله وکړه فوج يې تارومارکړ. په جګړه کې دټول پوځ څخه ډیرلږخلک بچ پاتي شول . په زرګونو مړه اونور بندیان شو لدمغلو توله خزانه اومالونه دافغانانو لاسته راغلل .

دمحمدامین خان دکورنۍ ځیني غړي لکه یوه وړه لور ، خور ،موراوځیني نورې ښځي افغانانو اسیرې کړې وې ،خومیرمن ،زوی اودخورمیړه يې مړشو.

خوشحال خان اومستجاب مومند دپاتې پوځ سره دتاترې له لارې مخ په پیښورروان شو ل،مستجاب مومند ،خوشحال اوزامن يې کوم چې له ده سره په جنګ کې موجود وو په دیرسختۍ سره پیښورته ورسیدل کله چې دوی ورسیدل نوخوشحال خان مستجاب مومند دمشورې لپاره ځانته راوغوښت خوهغه رانه غی.

که څه هم مونږه مخکې ولوستل چې خوشحال خان دمغلو سره زیات ضدیت سره هم پدې پیښه کې دمغلو پلوی ؤ سره له دې چې محمدامین دی دجنګ کولو څخه منع کړی ؤ ، خو خوهغه ورته پیغوروركاوه اوخپل احسانونه يې ورته یادول . خان ورسره دخپلې مشخصې دوستۍ له مخې ودرید ،یوافغان مشرورسره دورنګي ونه کړه ، ښه زړه دخلاصه جنګیده خوبې فایدې مغلې فوځ دډیرزیان سره مات شو.

د خوشحال خان ځینو سیموته ورتګ اوجرګې:

دخان په کورنۍ کې دبهرنیو لاسوهنو له امله مخالفتونه رامنځته شول دکشرزوی بهرام خان سره يې ځینې جنګونه هم وکړل ، له دغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخالفتونو اوجنګونوڅخه خان تنګ شو اوځینو سیمو ته یې دورتګ اراده وکړه ، دغه جرګې او سفرونه خوشحال خان دلښکر دراټولولو لپاره کاوه ، دلته دمغلوڅخه زیات په تنګ شــو ، اونوریې نشــول کولای چې دغه مخالفتونه اوشــکنجې وزغمي همـاغـه ؤ چې پـه لومړي قـدم کې یې لـه اپریدو سره جرګه وکړه .

داپریدو سره جرګه : همدغه وخت خوشحال خان ته دشاه بیګ له خوانه خطونه راورسیدل اوترینه غوښتل شوي وو چې په کوهاټ باندې برید کې ورسره مرسته وکړي.

خوشــحال خان هم دریا خان ته لیک واســتوه دریا خان خپل ورور تاتارخان اوځیني اپریدي خوشحال خان ته واستول ،خان ورته په راجګړکې میلمستیا وکړه اوله میلمنو سره یې جرګه وکړه ،په پای کې ټولو پرکوهاټ باندې دحملې فیصله وکړه . داجرګه په (۱۰۸۴) هــ ق کال شوې وه ، خان لښــکر تیـارکړ اوپرکوهـاټ دحملې لپـاره آدم خیلو اپریـدو ســیمې تـه ترکندیالۍ پورې ورغی . دا وخت ملک لعل بیګ ، ســعید خان اوملک خواص خان کوهاټي خوشحال ته راغلل .

اوورته یې وویل چې دافغاني ننګ خاطر وکړئ هغه مغل چې زمونږ ځای کې پراته دي هغه وباســئ ، خوشــحال خان دکندیالۍ نه شـابیګ ته ســواره ولیږل او ورته ځواب یې ولیږه چې ســتا مدعیان راغلي دي ته هم دلته راشــه څنګه چې ســتا خوښــه وي هغې به وکړو ، شــپه تیره شــوه خوشـابیګ رانغی دوهمه شـپه هم تیره شوه وروسـته خوشـحال خان یوخط اویوڅو سپاره نورهم ورواستول ، مګر هغه بیا هم رانه غی اوخوشحال خان ته یې یوخط راولیږه چې پکې لیکلي یې وو لعل بیـک اودانور ووژنه اوته په خپله کوهاټ ته راشه دکلا په نیولو کې درســره زه مرســته کوم خوشـحال

(c) ketabton.com: The Digital Library

خان د غه لیک داپریدو دټولې جرګې په مخ کې ولوست ، ټولې جرګې داخبره بده ومنله ،اوټول اختیاریې خوشحال خان ته ورکړ خوشحال خان لعل بیک اوسعید خان رخصت کړل دشابیک خط یې هم دوی ته ورکړ اوډیرپه خوشحاله ترینه ولاړل .

۲ .په نوښاربرید : ددې حملې یادونه هم لوی خان په خپله یوه قصیده کې داسې کړیده .

بیا له پسه دنوښاردکوټ جنګ ؤ
چې مې وکېښ ترمغلوخپل خمار

غواړم چې ددې جګړې په موضوع باندې رڼا واچوم خوشحال خان له اپریدو سره بله جرګه وکړه پدې جرګه کې په نوښارباندې دحملې فیصله وشوه ، تاتارخان دخوشحال خان دکورڅخه دستنېدو سره سم داپریدو لښکر تیارکړو همدارنګه خوشحال خان هم دترې اوبولاقو ختکو لښکرراغونډ کړ اودخوړې خواته یې خوځاوه ، اوله هغې ځای څخه قرمزې ته اوبیا ډاګ اسماعلیل خیلو ته راغی .

په همدې وخت کې داپریدو لښکر هم راورسید اودواړه لښکرې سره یوځای شولې ، دواړو لښکرو شمیره شپږ اوه زره ته رسیده ،دمشورې څخه وروسته یې د ډاک اسماعیل خیلو څخه جبې ته وخوځیده ، اوله هغه ځایه جلوزوته راغلل ،لس سواره یې دملک سلیمان ترقوموندانۍ لاندې ورکړل اودجلوزو په کورونو یې اورولګاوه .

بیا پیریانۍ ته ورسیده .پیریانۍ یې هم وسوځاوه اوله هغه ځایه دنوښارخواته وخوځیدل .په رڼا ورځ دنوښارکلا ته نژدې شول ، خوشحال خان دټوپکو ګولۍ په خپل لښکروویشلې ،اپریدې دجنوب ختیځ له لارې اوختکو دشمال لویدیځ له لارې پرکلا حمله وکړه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کلا کې دننه نږدې درې زره مغل اوافغانان موجود وو ، لومړی خټک اوبیا اپریدي کلا ته ورننوتل د دواړو لوریو ترمنځ سخته جګړه وشوه ، جنګ لاروان ؤ چې اپریدو دغنیمت مالونه اوړوته کړل ،اودکلا څخه دباندې ووتل .

خټک یوازې پاتې شول اودوی دکلا خلکو په شا وتمبول ،خوشحال خان چې داحالت ولیده خپله دکلا د دروازې خواته روان شو، په دغه وخت کې یې دوه زامن عبدالقادرخان او عابدخان هم ورسره وو .

د ښمن ددروازې د سرڅخه ډبرې اوغشي ویشتل ،خوختکو ځوانانو دروازه ماته کړه.

اودننه ورداخل شول ، زیاته مرګ ژوبله وشوه دغنیمت مالونه یې ترلاسه کړل ،خوشحال خان دکلا افغانان وبښل ،ځان غوښتل چې په نوښارکې پاتې شي، په مازدیګردکوچ نغاره ووهل شو.

ځکه چې اپریدو په کلا کې یوڅوافغانانې نیولې وې ، اوله ځان سره یې بیولې وې ، دهماغو ښځو دخلاصون پسې خوشحال خان هم وخوځید ، خوشحال خان وایې چې زما په زړه کې دهغوښځو احترام ؤ ،ټول اسیران یې خوشې کړل اوخپله بیرته راجګړته لاړ ، ځکه چې خپله کورنۍ یې هلته و.

۳ . د دوابې جنګ :

که څه هم خوشحال بابا دغه جګړه په خپله قصیده کې دویم جنګ ښودلی، خوپه زیاتواثرونو کې یې لیکوال دنوښاردجګړې په سې ذکرکوي،داځکه چې ددې جنګ په هکله پوره مالومات نه شته خو خوشحال بابا ورته په خپله یوه قصیده کې داسې اشاره کړیده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم جنګ میرحسیني په دوابه کې
چې یې وتکېده سره لکــــــه دمار

دنوربنـــارترجګړې څخه وروســـته دافغانانو دوهم لوی بری د دواوابې په سیمه کې دمغل پوځ ته ماته وه ، ددې جنګ په باره کې نورداسې معلومات نشته چې دلته یې راوړو.
دکړېې جګړه : همدارنګه دخوشـــحال بابا دیوې قصـــیدې له مخې دغه جنګ څلورم بنـودل شـوی دی، چې خپله لوی خان په خپله یوه قصـیده کې داپېښه داسې راخیستې ده .

بیا له پسه جسونت سنګهـ شجاعت خان ؤ
چې ایمل یې په ګنداب ویوست دمار
دلته به دپېښې په موضوع باندې یوڅه رڼا واچو .

کله چې شـجاعت خان پېښـور ته راورسـید دیوڅو روځو پاتې کیدو وروسته دکابل په لوروخوځیده ،لښکرد(۱۰۸۴) هـ ق د ذوالقعده پر(۱۸) دکړپې له غښې تیریده ، چې ایمل خان په شاهي لښکرباندې حمله وکړه د دواړو خواوو ترمنځ سخته مقابله شروع شوه افغانانوپه شاهي لښکرګولۍ اوډبرې واورولې اودشـــاهي پوځ دســـاز اوســـامان ســـره یې مقابله کوله خودافغانانو دلښـکردمقابلې تاب یې ونه شـو کړای ، اودراتلونکي شـپې لپاره پاتې لښکر په شا ولاړ له هرې خوا پرې افغانانو حملې وکړې جسونت سنګهـــ چې داحالت ولید نو(۵۰۰) سـواره یې له توپونوسره مرسـتې ته راولیږل . لدې څخه (۲۰۰) پاتې شول هغه هم له پاتې مغلي پوځ اوجوسنت سنګهـ سره وتښتیدل . اونورزیات پوځ له شجاعت خان سره پدې جګړه کې ووژل شول . لوی بری ایمل مومند ترلاسه کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴. دکوهاټ ناکام برید : ددې برید په هکله خوشـحال خان په خپلو اشـعاروکې څه ندي ویلي خوزه یې دلته راوړل ضـروربولم. کله چې خوشـحـال خـان احمـدخـان تـه داپریـدو دلښـکردتیـارۍ لپـاره وویـل نودخوشـحال خان او دریاخان ترمنځ دکوهاټ دبرید په هکله خطونه تیر اوبیر شوي وو.

دوی دواړو منلې وه چې دلوی اختر په ورځوکې به دکوهاټ په کلا برید کوو.

خودریاخان مخکې د مخکې نه داپریدو لښـکر تیاراو دتاکل شـوې نیټې څخه ځوورځې دمخ یې دکوهاټ په کلا برید وکړ، شـیرمحمد خان بنګښ دمغلی حکومت په پلوي سـخته مقابله وکړه اواپریدي یې مات کړل ، د دریاخان د ورور تاتارخان په شمول لږ اوډیر (۱۰۰) کسان ووژل شول ، مغلو شیرمحمدخان ډیرونازاوه ، ډیر انعامونه یې ورته ورکړه .

خوشحال خان په دغه وخت کې په چوتره کې دلښکرو په تیارۍ بوخت وو چې د دریاخان دناکام برید څخه خبرشـو خو ده نه منله ، وروسـته بیا ورته معلومه شـوه دد ریاخان لخوا نه ورته خطونه راغلل او ورته یې لیکلي وو.

چې خپله راشـه ده دخپل ملګري په خاطر یوڅه سـپاره ور ولیږل دغو سورو دبنګښو یوڅوکلي وسوځول له دي څخه وروسـته خان کوښښ کاوه چې دختکو او اپریدیو لښکر راغونډ کړي اوپرکوهات حمله وکړي .

خودمخالیفینو دلاس وهنو له امله د خان خپلې قبیلې هم پدې برخه کې دمرستې څخه ډډه وکړه ، او داپریدو لښکرهم خورشو اودکوهاټ حمله هم پاتې شوه ، خوخوشحال خان دافکرکاوه چې دریاخان ته په زړه کې څه رخه پیداشـوې ده ، او اراده یې وکړه چې دایمل خان اوخوشـحال خان په شـان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بری ترلاسه کړي، په همدې اساس یې دخوشحال خان لښکرو ته انتظار ونکړ ، اوبرید یې وکړ چې نتیجه یې ناکامه شوه .

۵.دخاپښ جنګ : که څه هم دغه پیښه دخوشحال بابا په اشعاروکې شپږمه یاده شوې ده خان په قصیده کې ددې پیښې په اړه داسې ویلي دي.

شپږم جنګ مکرم خان شمشرخان دواړه

چې ایمل کړل په خاپښ کې تارپه تار

اړینه بولم چې په اصلي موضوع باندې یوڅه رڼا واچوم د(۱۰۸۲) هــ ق کال په ربیع الثاني کې یې مکرم خان ،میرمحمداسحاق ، شمشیرخان اومیرمحمد یعقوب له لوی پوځ سره دخاپښ دکوتل له لارې پرافغانانو دبرید لپاره ولیږل ، مکرم خان دکړپې له لارې خاپښ ته مخه وکړه په خاپښ کې ایمل خان اودریاخان له مکرم خان او شمشیرخان سره مخامخ سره مخامخ شول اوددواړو خواوو ترمنځ جنګ وشو، مغلوماته وخوړه شمیرخان د دریاخان له لاسه ووژل شو اومکرم خان باجوړته وتښتیده ډیرشاهي پوځ له منځه لاړ په پاتې لښکرلاره کې افغانانوحمله وکړه اوډیره برخه یې تباه شوه ، له ځاني زیان سره مغلوته سترمالي زیانونه هم ورسیدل اوافغانانو زیات غنیمت لاسته راوړ .

۶.دګنبت جګړه : ددې جنګونو په اړه داسې ندي ویل شوي چې څوومه پیښه ده ،خوشحال خان ددې جنګ په باب یوه اوږده قطعه لیکلې ده دخپل زوی عابدخان زیاته ستاینه یې کړې ، چې یویوڅو بیتونه یې دلته راوړم .

چې په توره یې شیرخان پریوست له اسه

په میدان دعابدخان پهلواني وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې سردار دبنګښ پریوت خټک مات شه

پـه داهسې رنګ یې چارې حیراني وه

لاس په لاس یې انتقام دبابا واخیست

په داکارباندې سزا ثنا خواني وه

ښه ځوانان چې ګنبت په میدان ومړل

دهرځوان په زړه کې ننګه افغاني وه

پیښــه څه داسې وه : شـیرمحمد بنګښ دمغلي حکومت وفادراه سړي ؤ ، دهمدې په وجه دبنګښو ټوله قبیله دمغلو خوا ته ولاړه وه خو خوشحال خان غوښــتل چې پـه دغـه سـیمـه کې دمغلو اقتـدار اوعزمـت وغورځوي ، اودحامیانو قوت پدې سیمه کې کم کړي ، کله چې خوشحال خان دصوات څخه بیرته راوګرځیده لږي ورځې وروســته یې له شـیرمحمد خان سـره دجنګ په نیت لښکرتیارکړ اوله کنډیالې څخه تیرشو ، اودکوهاټ سیمې ته ورننوت ، دې وخت کې دشیرمحمدخان سره هم څه خټک ملګري وو . نوځکه دی دخټکو په اعتماد مخکې ولاړ اوپه ګنبت چې دټېرې په سـیمه کې موقعیت لري د دواړو ترمنځ سـخته جګړه شـروع شـوه . په جنګ کې (۱۴۰) تنه ومړل ،خوشحال خان اوزوی یې زخمیان شول ،دخوشحال خان بل زوی عابد خان هم دې جنګ کې موجودؤ ،ده په میدان کې سـم دسـتې اوزخمي یې کړ ، ددې پېښې تاریخ (۱۰۸۴) هـ ق کال دذوالحجې په نهمه ښودل شوی دی .

خوشحال خان خټک د مغلو په بند کې:

په (۱۳۷۴هـــ) کال کې امیر خوافي چې خلکو په سـید امیر خان مخاطب کـاوه د کابل صوبه دار وه ده له اورنګزیب (ابو المظفر محی الـدین محمد اورنګزیـــب) سره وکتل د هغه له غوږه یې دا خبره تېره کړه چې تــر څــو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځمکــو ځینـــې خاونـــدان نیول شوي نه وي تر هغې د رهدارۍ د باج د ممانعت احکام نافذېدای نـشي د دې غشي نښه په اصـل کـې خوشـحال خــان ختـټـك وه اورنګزېـب پـر تخـت د دویـم ځـل ناستې سره سـم (روژه ۱۰۷۰ -۱۰۶۹هـــــ) د غلـــې او د ځینـــو نـــورو جنـــسونو د ټکـــس د معافۍ حکم کړی وه.

له دې حکم سره سم عـامو وګړو ته ډېره ګټـه ورسـېده او پـه سـر کــاري بودیجـه کې د ۲۵ لکـو روپـو کمــې راغلـی وه د دې حکـم اثـر پـه ځرګنـد ډول ځمکـه لرونکـو (خانـانو) او جـاګیرداراانو پـه ګټـو هـم پرېوتـه مګـر د دې خبرې هېڅ ډول شـهادت نـشته چـې د دې حکـم تـر جـاري کېـدو وروســته خوشــحال خــان ختـټـك د ځــه ډول ســرغړونې یــا نافرمــانۍ ځرګندونـه کـړې وي بلکـې هغـه هـم همغـسې د حکومـت منونکی او وفادار وه او د حکومت له مخالفانو سره بـه یې جنګونـه کـول سـمه خبـره دا وه چې دا چل سید امیر خوافي د خپل مرستیال میرزا عبدالرحیم چــې پـــه پېښور کې وه او د خوشحال خان په منځ کې د خفګان او د خوشحال خان ترونـو بهــادر خــان او فیروز خان سره د سازش په سـبب جـوړ کـړی وه میــرزا عبـدالرحیم سـید امیــر خــان خوافي ته ویلي وو چې تر څو پورې ته یو څو لوی لوی سرې بندیان نه کــړې تـــر هغـــې ستا د صوبه دارۍ نقش نشي کېناستی او د خوشحال خـان ترونـو ور سـره پنځـوس زره روپۍ کړې وې سید امیر خان بادشاه ته ګونګه او مجملـه وینـا کـړې وه نـه یـې ورتـه د چا خاص سړي نوم اخیستی وه او نه یې د چـا د نیولـو اجازت اخیـستی وه خو ورتـه یـې ووې چـې د لارې د ټکـس د منـع کېـدو د احکـامو د پلي کولـو لپــــاره د زور زیاتي د ځرګندولو ضـرورت دی کله چې باد شـاه ورتـه د دې اجازه وکړه نو پېښور تـــه راغی او خوشحال خان یې د سلا مشورې لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښور تـه راوغوښـت د (۱۳۷۴هـــ) كال د ځلورمې خور په وسط چې د جمعې ورځ وه خوشحال خـان پېښور تـه راغـی دربار ته يې ځواب ولېږه چې زه راغلم ځواب راغی چې سبا دربار ته ځان حاضر کـــړه درې ورځې تېرې شوې خو دربار ونه شو په پای کې د صوبه دار سکرتر د ګجرات شيخ خوشحال خان خټك ته ځـواب وكـړ چـې ماتـه د مـشورې لپـاره راشـه كلـه چې خوشحال خـان ورغـی هغـه يې ونيـوه او پنځـه منـې بېـړۍ يې ور پـه پښو كړې د خوشحال ترونو لـه صوبه دار نه خلعتونه واخيستل ، خټك د دوی وژلـو تـه جـوړ شول خوشحال خان منع كړل د خوشحال په نيولو كې چې كومـو كسانو برخـه لرلـه د هغوی ذكر دی په خپلو نظمونو كې ځای پر ځای كوي خوشحال خان دوې مياشتې په پېښور كې وساتل شو كله چـې يـې د صـوبه دار د پنځوسو زرو پيسو غوښتنه رد كړه نو د هندوستان په لور روان شو د (۱۳۷۴هـــ) كال د روژې په (۱۵مه) يا (۱۲مه) هندوستان ته ورسـول شـو، هلته د نوموړي ورورو ميرباز خان تربور يې باقي خان او زوی يـې سـعادت خان مخکې تر ده رسېدلای وه او له محمد امـين خـان ميـر بخـشي چـې د اورنګزېـب خاص نژدې كس او لوی منصبدار و سره ليدلي وو محمد امين خان او د خوشحال خـان د زړور افسر اصالت خان ورارە يعنـې سيد ميران المخاطب په مير خان د خپل خان زوی د خوشحال خان د خلاصې ډېر كوښښ وكـړ خـو خوشـحال خـان خوشـی نـه شـو نـو ميـر بـاز خـان بـاقي خـان او سعادت خان بېرته هېواد ته راستانه شول، خوشحال خان د قيد تقريباً دوه نـيم كالـه په دهلي او د جيپور پـه رياسـت كـې د رنتهبـور پـه كـوټ كـې تېـر كـړل د ذيعقـدې پـه پنځمه د رنتهبور له كوټ نه راوستل شو او بيا اګـرې تـه يـووړل شـو او هلتـه لـه بنـده خوشـی كړل شو خو په دې شرط چې هېواد ته به نه ځي او همدلته نظر بند

(c) ketabton.com: The Digital Library

وساتل شو خوشحال خان ختټك د قيد او بند پر وخت په نظم او نثر كې ډېر څه ليكلي دي چې تر ټولو ارزښتمن اثر يې (دستار نامه) ده چې د لومړي ځل لپاره پكې د ساده نثر د ليكلو هڅه او دودونه شوې ده ، آخر هم د هرې شپې پاى وې دى هم پر (۱۰۷۹هـ) كال له مهابت خان چې د كابل صوبه دار مقرر شوى وه سره يو ځاى خپل هېواد ته راغى.

۷ . د ډوډې جنګ : داجنګ دخان داشعارو اونورو خصوصياتو څخه اخري ښكاري . لوى خان پخپله يوه (۷۲) بتيزه قصيده كې ددې جنګ يادونه كړې چې زه يې دلته يوڅوبيتونه راوړم .

د كـــــنـــــبـــــت غصه مې ووته له دله
خداى (ج) چې راكړ په ډوډه دفتحې كام
چې په مخ يې فتحه درومي عابدخان دى
پـــــه هر ځاى دخپل بابا كا تازه نام
د قـــــــــصيدې په پاى كې يې هم ددې جنګ په بارهكې دسا ېويلي دي
.
ددې جنګ نارې به درومي په ملكونـــــه
پــــــرې خوښيږي به همه پښتون په نام
چې ددې صوبې اواز وشي په هند كــــې
بيا بـــــه غږ شي دبادشاه په خاص اوعام
چې په نام پښتون غوڅېږي دى خوښېږى
اورنګ زيـــــب هسې بادشاه دى داسلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

قصــیده ډیره اوږده ده ، دهمدې ځوبیتونو په راوړلو بســنه کوم ، راځو دپېښې اصلي موضوع ته چې دجنګ عامل څه اوخوشحال یې ولې دومره ستاینه کړې ده .

دګنبت دماتې څخه وروســته خټکو په بنګښــو باندې ځوځلې حملې وکړې خوپوره غچ یې وانه خیسته په (۱۰۹۱) هــ ق کال خوشحال خان دشپږ اوه زره خټکو یولوی لښکرتیارکړ، اودبنګښو په سیمه یې حمله وکړه په جنګ کې دیوې ډلې قومنده دخان دلمسي افضل خان سره وه ، چې دښاري پورله لارې یې دبنګښــو په ســیمه کې پرمختګ وکړ،دبنګښــو په ځینو کلیو یې چوراوتالان ګډ کړ، ډیرافراد مړه اواســران شــول ، څه چې ترینه بچ شــول هغوی دډوډې په کلاکې پناه واخیســته ،خودکلابندۍ څخه تنګ شــول اوپناه یې شــروع کړل ، په زورکلاته داخل شــول (۱۲۰) تنه ووژل شــول او پاتې افرادو ته پناه ورکړل شــوه ،اســران یې ازاد کړل اوخټکو ډیرغنیمت مالونه لاسته راوړل .پدې جنګ کې خان دوه زامن عابد خان اوصدرخان هم برخه درلوده چې خان یې هم په پورته قصیده کې ستاینه کړې وه .

د خوشحال خان اواشرف خان خوابدي اودنهضت خوريد ل:

د ډوډې ترجنګ وروســته دخوشــحال خان اواشــرف خان ترمنځ یو څه بدګماني رامنځته شــوه هغه دا چې خوشــحال خان دخپلو یوځوتنو زامنو ســره دصــلاح اومشــورې دترې اوبولاقو ســیمې ته لاړل پدې کارکې یې داشرف خان سره صلاح اومشوره نه وه کړې نواشرف خان دخپل پلا څخه بدګمانه شوی ؤ .

خودغه بدګماني بیا دډوډې ترجګړې وروســته تردې جده ورســیده چې دزوی اوپلار ترمنځ حالت پوځي حرکتونه ته ورســید خواشــرف خان خپله دپلارمخې ته رانه غی اوخوشــحال داشــرف لښــکرپه لاچر کې محاصــره کړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اشرف خان افضل خان ته وویل چې هغه دې خوشې کړې اویادی دخوشحال خان پ کلا باندې برید وکړ اوکلا یې ورانه کړه داشــرف خان خلکو هم په ځینو کلیو تالان ګډ کړ اودتنهایې په جوړولوکې بریالي شول .
ځایې خلکو سره یې صــلاح اومشوره وکړه اوخوشـحال خان خواته دجرګې لپاره ورغلل ،او ورته یې وویل چې تاســې خوپه خپلوکې ســره پلاراوزوی یاست ،ستاسې دبې اتفاقۍ څخه مومنړه برباد یږو،تاسې چې څه غواړئ په نظام پورکې یې سره وکړئ ، دلته مونږ تربښنو لاندې کوئ .
خوشحال دخلکو دغوښتنو سره سم نظام پورته ولاړ خوڅه موده وروسته بیا اشـرف خان غوښــتل چې پلار ووینې خوخوشـحال خا دخپګان وجه افضـل خان دنیکه خبره پلارته وکړه اشرف خان دخپل پلار دلیدوڅخه پرته دښادي پورخواته ولاړ ، ترهغې وورســته لوی خان یوپټکی اوغوښت اوافضـل خان ته یې په ســر کړاوورته یې وویل چې ســتا پلارماندی ســردار کړی ، هغه په سـرټکولی همدرانګه یې داشـرف خان څخه هم ډیرفریادونه کړي .خودخان قصاید ولولو نومعلومیږي چې دا شرف خان څخه یې هم ډیرفریادونه کړي .خوبهرام خان چې دتاریخ مرصـع په کرښـوکې څومره دپلارپه ضـدښـودل شوی تراوسه پورې دهغوکرښو مطابق په تاریخونوکې راڅې .
خو اشـرف خان نه یې هم ډیرسـرټکولی،په همدې ورځوکې امیرخان صـوبه دارله اشـرف خان څخه خوابدی شـو ددې خپګان دوه درې مسـئلې ښـودل شوي .یوداچې اشرف خان خیبر ازاد ګکیاښي له امیرخان نه سرکشي وکړه اوبله داچې اشرف خان دامیرخان سوبه دارسره کابل ته ولاړنشو .
نو په همدې اســاس صــوبه درا له پاچا نه داشــرف خان دنیولو اجازت واخیست خودزیاتو چالونو څخه وروسته یې دسیدبهولا چې داشرف خان اشناؤ په لاس ونیو اوبندي یې کړ، لدې څخه وروسته خوشحال خان مشري

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرام خان ته پدې شرط وسپارله چې اشرف خان دبندي کيدو علت پيدا او هغه راخوشي کړي ،بهرام خان که څه هم په ظاهره دپلارسره ښه ؤ خوپه پټه يې دپلارسره ګوندي کوله .زيات وخت وشو خوده داشرف خان دبند پته ونه لګوله .پلاريې راوغوښت اودخلکو په مشوره يې ترينه مشري واخيسته خو افضل خان چې په دغه وخت کې عمر دسرداری اومشری نه ؤ خپل نيکه ته وويل چې زه اوس دسرداری نه يم څه چې ماکړي هغه مې دخپل پلاردخوشې کولوپه خاطر کړي دي زه غواړم چې ستاسې ترسيوري لاندې وروزل شم اوتاسو ته ګاولې پرمخ کيږدم تاسې ته داوداسه اوبه راوړم .

ما ته دبهرام خان څخه دمشری ترلاسه کول سان دي ،خوزه اوس جوړنه يم د (۱۰۹۵) هـــ ق کال دخوشحال خان حالت ديواوږد نظم څخه داسې معلومولی شو چې دستونزو اومشکلاتو څخه ډک ؤ، سخت پريشانه ؤ لکه چې په خپله نظم کې وايي :

ديوې سترې قبيلې مشريم اوزما حال داسې دی بيا مې هم همت نه دي بايللی او وايي چې په دغه حالت کې هم ددښمن په فکرکې يم زما تربيرغ لاندې به په زرګونو تنه ځوانان راټول شي اوپه پنجاب به بريدوکړو.

خومونږ بيا افضل خان په (۱۰۹۲) هـ ق کال دراجا رام سنګهـ دخلکوسره په جګړه کې وينو .

په همدغه ډول اميرخان صوبه دارله پښتنو پرخلاف دجنګ په ډګر کې و ډيربرياليتوبونه ترلاسه کړل اوده ويل چې دجنګ دوسلې داستعمال څخه کارنه کيږي سياست بايد دوسلې پواسطه ونه چلوو . هماغه ؤ چې پيسې اونور ارجذبوونکي مالونه يې پښتنو ته وردلی کول .پښتانه يې سره په خپلوکې واچول ،حال داچې بيا به پښتانه دجنګ دمشورې داخيستلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره امیر خان ته راتلل خو پدغه وخت کې دایمل خان قوت زیات شو او دامیر خان صوبه دار فوج نشول کولای چې ایمل خان ته ماتې ورکړي، خو هغه دعبدالله خان خویشکي سره مشوره وکړه او دخپل زوړ سیاست په واسطه یې پښتنانه داسې خواره واره کړل چې بیا په اسانۍ سره راغونډه شول هغه قبایلي مشرانو ته داسې لیکونه واستول چې مونږه دپخوا راهیسې پدې انتظار وو چې ستاسې واکمنې ټینګه شي ، الحمدالله زمونږه هیله ترسره شوه .خوزه ستاسې پاچا دپاچاهۍ لیاقت لري نو مونږته خبر راکړئ چې مونږه هم درسره یوشو، ځکه مونږه ډېرمجبوریت څخه دمغلودواکمنۍ لاندې شپې تیروو ، افغاني مشرانو لیک ورواستوه او ورته یې دایمل خان دلیاقت اوتجربې زیاته ستاینه کړې وه اوورته یې دراتلو بلنه ورکړه ،خو هغوی بیا ورته وویل چې ایمل خان ته وواېې چې ستا ترولقې لاندې ټوله ځمکه په خپلو خلکو تقسیم کړه ،ځکه حکومت دعدل ، انصاف اومساوات سره خوند کړي ، پښتنو مشرانو دایمل خان څخه غوښتنه وکړه خوایمل خان لومړی دغه غوښتنه ونه منله هغه ویل چې زه څنګه کولای شم چې دومره کمه ځمکه ددومره زیاتو خلکو ترمنځ وویشم خو دمشرانو زیات ټینګارنه یې دځمکې ویشنه ومنله .ایمل خان که څه هم دخپلو خپلوانو اواقاربو مراعت کاوه نوپه همدې اساس پښتانه سره خلاف شول اوداېمل خان څخه بیل شوه .

مغلودوخت نه په استفادې سره په تیرابانډې حمله وکړه دریاخان دهغوی مقابله وکړه اوپه خپله پکې ټپي شو دهغه ساتونکو هغه راپورته کړاود خوست سیمي ته یې یووړه ،اوپه همدې اساس هغه ټولنه اوجمیعت چې اورنګ زیب یې کلونه کلونه ناقراره ساتلی ؤ دتل لپاره له منځه لاړ .

دخوشحال خان دژوند وروستي کلونه اومړینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخوشحال خان داثارو دمطالعې څخه داسې معلومیږي چې دخان دژوند وروستي کلونه ډېرو کړاوونو اوستونزو څخه ډک وو ، خو که مونږه دخوشحال بابا ټول ژوند ته نظرواچوو ،نو دیوداستان په حیث ډېرو تکالیفو اوستونزو سره دهمیشه لپاره لاس اوګریوان پاتې شوی ، که څه هم په پخوانیو ستونزو کې فتحې اوخوشحالۍ موجودې وې خوپه وروستیوتکالیفوکې خوشحالۍ نه وې ،دیوې پیښې څخه به خلاص نه ؤ چې ورپسې به بله پیښه رارسیدلې وه له یوې خوا نه یې دخپل زوی بهرام خان څخه په قراره چیرته وخت ندې تیرکړی هرچیرته به چې ولاړ بهرام خان به ورپسې لښکرې ورسمې کړې ،چې خپل پلا ونیسي اومغلوته یې حواله کړي ، خو ګوتو ته یې نه ورتلو

بهرام خان زیات کوښښونه وکړل خوپلایې ونه شو نیولای ، هسې یې دپلار ازاراوپه عذاب تیا په غاړه واخیسته . همداوجه ده چې تراوسه پورې دتاریخ په پاڼوکې دخوشحال خان په اشعارواودافضل خان په تاریخ مرصع کې په بدنوم یادیږي ، دبلې خوانه دهمدې ستونزو سره سم دکورنۍ دځینو غړیو په مړینه هم ډېرخواشینی ، خفه اوله ناخوالو سره مخامخ وو ، دمصیبتونو اوکړاوونو په همدغه کلونو کې په سیمه کې قحطي اووبا مرض راغی ، چې دغې وبا دخان دکورنۍ ځینې غړي هم له منځه یوړل ، دخان دوه ویشت کلن زوی بخت ناک وفات شو چې خان یې مړینې ډېرخواشینی کړ. دده په مړینه یې هم یوه مرثیه ویلې چې راوړل یې دلته ضروري نه بولم دهمدې پسې سم دې مرض دبخت ناک موراودبخت ناک یوزوی دمرګ کومې ته یوړل بیا دخان لمسی سرفراز خان دسعادت زوی لیوني سپي وخوړ اومړشو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په (۱۰۹۸) هـ ق کال دبهرام خان زوی معظم خان هم وفات شو ، دالمسی خوشحال خان ته له افضل خان څخه ډیرګران ؤ . داینده خانئ لپاره یې ورسره امیدونه تړلي وو ، خوشحال خان دهریو غړي په مړینه مرثیې ویلې دي چې راوړل یې ضروري نه ګڼم ،دغومړینو اونورو ستونزو دخان ژوند نورهم درنځونو اوکړاوونو څخه ډک کړ مخکې موولوستل چې خان به دبهرام خان دلاسه په یوځای کې په قراره وخت نشو تیرولای ، نوله همدې وجهې نه خان داپریدو سیمې (ډنبرې) ته ولاړ دا دخان د ژوند وروستي کلونه وو ، ډیرژوندی پاتې نشو په (۱۱۰۰) هـ ق کال دربیع الثاني په اتمه دجمعې په ورځ د۷۸ کالو په عمر له سترو ملي ارمانونو اوکړاوونوڅخه ډک له دنیا څخه سترګې پټې کړې خو دیادونې وړده چې دخان وصیت وصیت هم دلته راوړم . دافغانستان دتاریخ اودخوشحال خان دژوند دپیښو داثارودمطالعې لاندې ځینو کتابونو کښوصیت داسې راغلی .

۱. ما هلته ښخ کړئ چې د مغلو سیوری مې په خاوره ونشې اودمغلودسپرودپښوګرد مې په هدیره ونه لوېږي))

۲. ماخپل وطن ته ورسوئ اوهلته مې په داسې ځای کې ښخ کړئ چې دمغلوسیوری مې په خاوره ونشي اودمغلو دسورو ګدونه مې په قبرنه پریوزي))

۳. زما قبرپه داسې ځای کې جوړکړئ چې دمغلو سیوری قدرې هم پرې ونه لوېږي اودمغلو دسپرو داسونو دپښو ګرد زما قبرته ون رسي ، ما دمغلو بهترین پوځونه دخاشاکو په دود الوزولي دي ، نوپدې اساس زما قبر پټ وساتئ چې بې احترامي یې ونه کړي)) .

پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځلیکونه

۱: خوشحال خان ختک - کامل دوست محمد خان - دافغانستان علومي اکاډمي دپښتو څېړنو بين المللي مرکز (۱۳۷۰) لمريز کال چاپ .

۲: ننګيالی دزمانې - هيوادمل زلمی - دافغانستان دکولتوري ودې ټولنه جرمني (۱۳۸۰) لمريز چاپ .

۳: ګام پرګام خوشحال سره - صميم محمد اصف دافغانستان دکولتوري ودې ټولنه جرمني (۱۳۷۸) لمريز چاپ .

۴: په پښتو ادب کې مغلواله - همدرد همايون - پښتو ادبي ټولنه خويشکی نوښار (۱۹۸۹) عيسوي کال چاپ.

۵: ننګيالی پښتون - مهتمم محمد اکبر - پښتو ټولنه (۱۳۴۵) لمريز چاپ .

۶: توريالی پښتون - پښتوټولنه دخوشحال خان په وياړ دسمينار مقالي (۱۳۴۲) لمريز چاپ

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library